

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2020 m. spalio

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 29 straipsnio 4 dalies taikymas	4
<i>Dėl ne pažeidėjui nuosavybės teise priklausančio turto konfiskavimo</i>	4
ANK 36 straipsnio 1 dalies 8 punkto taikymas	5
<i>Dėl ANK 36 straipsnio 1 dalies 8 punkte nustatytos atsakomybę sunkinančios aplinkybės</i>	5
ANK 160 straipsnio 1 dalies taikymas	6
<i>Dėl kasos aparato naudojimo</i>	6
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	7
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	7
BK 5 ir 8 straipsnių taikymas	7
<i>Dėl abipusio veikos baudžiamumo sąlygos įvykdymo</i>	7
BK 68¹ straipsnio taikymas	9
<i>Dėl baudžiamojo poveikio priemonės – viešųjų teisių atėmimo</i>	9
BK 119 straipsnio 2 dalies taikymas	10
<i>Dėl organizuotos grupės požymio kaip atsakomybę sunkinančios aplinkybės</i>	10
BK 219 straipsnio 2 dalies taikymas	11
<i>Dėl laiku nesumokėtų apskaičiuotų mokesčių</i>	11
BK 154 straipsnio 2 dalies taikymas	12
<i>Dėl šmeižimo</i>	12
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	14
BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatų laikymasis	14
<i>Dėl draudimo persekioti ir bausti už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą (non bis in idem)</i>	14
BPK 405 straipsnio nuostatų laikymasis	15
<i>Dėl teismo pareigos sprendžiant priverčiamosios medicinos priemonės rūšies pakeitimo ar panaikinimo klausimą įvertinti eksperto ar atitinkamos sveikatos priežiūros įstaigos atstovo pateiktą informaciją ir nuomonę</i>	15
BPK 456 straipsnio 1 punkto nuostatų laikymasis	17
<i>Dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo sąlygų dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo</i>	17
III. CIVILINĖS BYLOS	19
Bendrosios nuostatos	19
<i>Dėl ieškinio senaties termino ieškiniui dėl draudimo išmokos priteisimo pradžios skaičiavimo</i>	19
Asmenys	20
<i>Dėl teisės į atvaizdą apsaugos ir šios teisės ribojimų</i>	20
Šeimos teisė	21
<i>Dėl nepilnamečio vaiko atskyrimo nuo tėvo</i>	21
Daiktinė teisė	22
<i>Dėl daugiabučių namų savininkų bendrijos narių susirinkimo ir bendrijos valdybos kompetencijos priimant sprendimus</i>	22
Sutarčių teisė	23
<i>Dėl sutarties perleidimo (kaip prievolės asmenų pasikeitimo būdo)</i>	23
<i>Dėl neterminuotos socialinio būsto nuomos sutarties pabaigos bei padarinių, kai asmuo nebeatitinka asmens, kuriam gali būti nuomojamas socialinis būstas, statuso</i>	25
<i>Dėl atsakomybės už šilumos apskaitos prietaisų sugadinimą</i>	26
<i>Dėl kai kurių CK 6.204 straipsnio nuostatų materialiuju ir proceso aspektų taikymo</i>	27
<i>Dėl priešpriešinių prievolių vykdymo sustabdymo (savignyos taikymo)</i>	28
<i>Dėl asmens, veikiančio prekiautojo vardu arba jo naudai, pareigų ir atsakomybės ribų</i>	28
<i>Dėl privačios žemės nuomos sutartyje nustatyto žemės nuomos mokesčio ir vienašališko terminuotos žemės sklypo nuomos sutarties nutraukimo</i>	29
<i>Dėl siuntėjo pareigos suteikti vežėjui visapusišką informaciją apie krovinį, reikalingą muitinės bei kitiems formalumams atlikti, bei atsakomybės už tokios pareigos netinkamą vykdymą</i>	30
<i>Dėl vekselio galios, nerealizavus jo per įstatymo nustatytą terminą, ir jo ginčijimo</i>	31
Draudimo teisė	32

<i>Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuro, sumokėjusio išmoką kitos valstybės nacionaliniam draudikų biurui, pareigos pasinaudoti tiesioginio reikalavimo teise draudikui reiškiant reikalavimą grąžinti išmokėtą išmoką</i>	32
<i>Dėl draudiko prievolės mokėti draudimo išmoką pagal bankroto administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartį</i>	33
Viešieji pirkimai	34
<i>Dėl viešojo pirkimo sutarčių keitimui taikytinų teisės normų</i>	34
<i>Dėl tiekėjų, kurie remiasi trečiųjų asmenų pajėgumu, kvalifikacijos tikrinimo</i>	35
Civilinio proceso teisė	37
<i>Dėl teismo nutarties, kuria atnaujintas procesas, teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės</i>	37
<i>Dėl tinkamo informavimo apie teismo procesą sprendžiant dėl teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo pagal dvišalę tarptautinę sutartį</i>	38

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 29 straipsnio 4 dalies taikymas

Dėl ne pažeidėjui nuosavybės teise priklausančio turto konfiskavimo

Šioje administracinio nusižengimo byloje asmuo buvo nubaustas pagal ANK 427 straipsnio 1 dalį 1500 Eur dydžio bauda su teisės vairuoti transporto priemonės atėmimu ketveriems metams ir transporto priemonės konfiskavimu. Administracinėn atsakomybėn patraukto asmens atstovas teigė, kad ANK 29 straipsnio 4 dalies 1 punkto nuostatos pritaikytos neteisėtai ir nepagrįstai konfiskuotas kitam asmeniui priklausantis automobilis.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atnaujintą administracinio nusižengimo bylą, pažymėjo, kad sprendžiant dėl to, ar automobilis administracinį nusižengimą padariusiam asmeniui buvo perleistas, turi būti remiamasi ne tik formalia byloje užfiksuotų faktų analize, tačiau ir atsižvelgiama į automobilio savininko (valdytojo) bei administracinį nusižengimą padariusio asmens tarpusavio santykius, vyraujančią socialinių santykių praktiką, bendrą nagrinėjamos situacijos kontekstą. Transporto priemonės (kaip ir kito turto) perleidimas ANK 29 straipsnio 4 dalies kontekste neturi būti aiškinamas taip, kad automobilį perleidžiantis asmuo žodžiu ar raštu nurodytų, kad perleidžia automobilį kitam asmeniui, kad aiškiai detalizuotų, kokius veiksmus automobilį perimantis asmuo gali atlikti ir kokių negali. Automobilio valdytojas (savininkas) turtą gali perleisti konkludentiniais veiksmais, remdamasis susiklosčiusia tarpusavio santykių praktika ar kitu būdu parodydamas, kad kitas asmuo gali naudotis jo turtu.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje automobilį administracinėn atsakomybėn patraukto asmens kieme paliko juridinio asmens, kuriam priklauso automobilis, vadovas. Iš viešai prieinamos „Google Maps“ paieškos matyti, kad administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo gyvena privataus namo pobūdžio name, su privačiu kiemu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, jog automobilio savininkas, palikdamas automobilį privataus namo kieme, o ne viešojoje automobilių stovėjimo aikštelėje, su užvedimo rakteliais, suvokė, kad automobilį gali vairuoti kiti asmenys. Tokie jo veiksmai patvirtina, kad automobilis buvo perleistas, šiuo konkrečiu atveju administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui, taigi, sąmoningas automobilio perleidimo faktas konstatuotas tinkamai. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad tai, jog automobilio savininkas transporto priemonę paliko ne neutralioje vietovėje, o būtent administracinėn atsakomybėn patraukto asmens kieme, sudarydamas sąlygas jam vairuoti automobilį, parodo ne tik automobilio savininko pasitikėjimą asmeniu, bet ir suponuoja jų artimesnį (draugišką, kolegiską) tarpusavio santykį. Teisėjų kolegijos vertinimu, visuma išdėstytų aplinkybių patvirtina, kad automobilio savininkas ir administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo buvo pažįstami, administracinėn atsakomybėn patrauktu asmeniu buvo pakankamai pasitikima, kad būtų galima palikti automobilį jo kieme su užvedimo rakteliais, o šis savo ruožtu leido naudoti savo kiemą kaip automobilio laikymo vietą. Teisėjų kolegija pritarė teismų išvadoms, kad automobilio savininkas turėjo būti pakankamai apdairus ir suprasti, kad jo perleistu automobiliu gali būti

naudojamasi, ir, esant galimybei, užkirsti kelią tokiems veiksams, tačiau ne tik nesiėmė jokių priemonių, kad atimtų tokią galimybę iš administracinės atsakomybės patraukto asmens, bet ir palengvino jam sąlygas palikdamas automobilio užvedimo raktelį.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad sprendimas dėl administracinio poveikio priemonės – turto, priklausančio kitam asmeniui, konfiskavimo buvo priimtas nepažeidžiant ANK reikalavimų, tinkamai ištyrus byloje esančius įrodymus, ir pareiškėjo prašymą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 26 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-42-895/2020

ANK 36 straipsnio 1 dalies 8 punkto taikymas

Dėl ANK 36 straipsnio 1 dalies 8 punkte nustatytos atsakomybės sunkinančios aplinkybės

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje vienas iš institucijos, kurios pareigūnas atliko administracinio nusižengimo tyrimą, argumentų buvo susijęs su ANK 36 straipsnio 1 dalies 8 punkte nurodytos atsakomybės sunkinančios aplinkybės, kad administracinės atsakomybės patrauktas asmuo administracinį nusižengimą padarė neblaivus ir ši aplinkybė turėjo įtakos administracinio nusižengimo padarymui, nepagrįstu nepripažinimu.

Teisėjų kolegija nurodyto pareiškėjos argumento kontekste pažymėjo, kad teismai administracinės atsakomybės patraukto asmens atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatė. Sunkinančios aplinkybės nustatymas buvo analizuotas dėl dviejų administracinės atsakomybės patrauktam asmeniui inkriminuotų administracinių nusižengimų padarymo. Dėl už ANK 290 straipsnio 1 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo padarymą skirtinos sankcijos apygardos teismas pabrėžė, kad administracinės atsakomybės patrauktas asmuo pažeidė Medžioklės taisyklių 58.3 punktą, kuriame nustatytas draudimas medžioti neblaiviems, ir padarė ANK 290 straipsnio 1 dalyje nustatytą administracinį nusižengimą, dėl šios priežasties sunkinanti aplinkybė nepripažintina. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad esant asmens neblaivumui, kaip inkriminuoto administracinio nusižengimo požymiui, papildomai į jį skiriant nuobaudą neatsižvelgiama. Dėl ANK 290 straipsnio 8 dalies apygardos teismas, išskyręs du momentus dėl atsakomybės sunkinančios aplinkybės pripažinimo – apsvaigimo faktą ir apsvaigimo įtaką administracinio nusižengimo padarymui, pažymėjo, kad išvadai, jog administracinio nusižengimo, nustatyto ANK 290 straipsnio 8 dalyje, padarymui turėjo įtakos asmens apsvaigimas, trūksta objektyvių duomenų. Vien tai, kad administracinės atsakomybės patrauktas asmuo buvo neblaivus, nereiškia, kad tai turėjo įtakos administracinio nusižengimo padarymui.

Teisėjų kolegija akcentavo, kad tik dviejų momentų – apsvaigimo nuo alkoholio fakto ir jo įtakos administracinio nusižengimo padarymui – nustatymas lemtų sunkinančios atsakomybės aplinkybės pripažinimą. Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad iš prašyme išdėstytų argumentų matyti, jog pareiškėja siekia pakartotinio surinktų įrodymų byloje vertinimo, o tai viršytų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atnaujintos administracinio nusižengimo bylos nagrinėjimo ribas.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad apygardos teismo atliktas faktinių aplinkybių nustatymas ir logiškas bei nuoseklus ANK 36 straipsnio 1 dalies 8 punkte nurodytos sunkinančios atsakomybės aplinkybės administracinės atsakomybės patrauktam asmeniui nepripažinimo argumentavimas nesudaro pagrįstų prielaidų teigti apie akivaizdų materialiosios teisės pažeidimą, dėl kurio būtų būtina daryti priešingas apygardos teismo padarytomis išvadas. Dėl to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko teismų sprendimus galioti nepakeistus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-43-719/2020

ANK 160 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl kasos aparato naudojimo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje pareiškėja nubausta pagal ANK 160 straipsnio 1 dalį už tai, kad vykdydama prekybą žuvimi pagal verslo liudijimą įrengtoje patalpoje, kurioje asmenys už jiems parduodamas prekes sumoka grynaisiais pinigais, nebuvo įsirengusi (nenaudojo) kasos aparato. Pareiškėja teigė, kad kasos aparato ji neprivalėjo naudoti, kadangi jos prekybos išorinė siena yra didžia dalimi atidaroma į lauką.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad ANK 160 straipsnio 1 dalyje nustatyta administracinė atsakomybė už prekybą ar paslaugas be kasos aparatų, kai kasos aparatus privaloma naudoti. Tai yra blanketinė teisės norma, nukreipianti į kitą teisės aktą, kuriame išdėstyti atitinkamos taisyklės esminiai turinio elementai, todėl pagal šį straipsnį administracinė atsakomybė asmenys traukiami už kituose teisės aktuose nustatytos tvarkos pažeidimą. Kasos aparatų diegimo ir naudojimo tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 13 d. nutarimu Nr. 1283 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. spalio 24 d. nutarimo Nr. 1056 redakcija) patvirtintame Apraše (toliau – Aprašas), kurio 4 punkte nurodyta, kad ūkio subjektai privalo Valstybinės mokesčių inspekcijos (toliau – VMI) nustatyta tvarka naudoti Lietuvos Respublikoje leidžiamų naudoti kasos aparatų ir prekybos (paslaugų teikimo) automatų modelių sąrašą, patvirtintame VMI viršininko, nurodytų modelių kasos aparatus, išskyrus Aprašo IV skyriuje nurodytus atvejus, kai nereikalaujama naudoti kasos aparatų.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad iš tiesų VMI viršininko 2012 m. balandžio 3 d. įsakymo Nr. VA-40 „Dėl kasos aparato nenaudojimo atvejų, kai kasos aparato naudoti neįmanoma dėl objektyvių priežasčių arba kasos aparato naudojimas sukeltų akivaizdžiai neproporcingą administracinę naštą, ir apskaitos dokumento išrašymo“ (nagrinėjamai bylai aktuali šio įsakymo redakcija nuo 2014 m. balandžio 29 d.; toliau – Įsakymas) 1 punkte, taip pat kaip ir įsakymo Nr. VA-60 1.1 papunktyje, kuriuo pareiškėja grindžia kasos aparato nenaudojimą, nustatyta, kad naudoti kasos aparato nereikalaujama, kai kasos aparato neįmanoma naudoti dėl objektyvių priežasčių arba kasos aparato naudojimas sukeltų akivaizdžiai neproporcingą naštą individualia veikla besiverčiantiems gyventojams, kurie prekiauja pastatuose ar patalpose, taip pat kioskuose, vagonėliuose, kilnojamosiose nameliuose, autoparduotuvėse, kurių siena (-os) arba ją atitinkantys konstrukcijos elementai yra visiškai ar didžia dalimi atidaryti į lauką. Tačiau, priešingai nei teigia pareiškėja, vien aplinkybė, kad individualia veikla besiverčiantis gyventojas prekiauja pastate, kurio siena (-os) arba ją (-jas) atitinkantys konstrukcijos elementai yra visiškai ar didžia dalimi atidaryti į lauką, nesuteikia ūkio subjektui teisės nenaudoti kasos aparato.

Teisėjų kolegija nurodė, kad Aprašo IV skyriaus 23.25 papunktyje nurodytos aplinkybės, t. y. objektyvios priežastys, dėl kurių kasos aparato naudojimas negalimas arba jo naudojimas sukeltų akivaizdžiai neproporcingą naštą, turi būti konstatuotos VMI priimtu individualiu sprendimu. Tokią išvadą suponuoja pirmiau aptarto Aprašo 23.25 papunkčio ir jį detalizuojančio įsakymo, Aprašo 26 punkto (kuriame nurodoma, kad Aprašo 23.25 papunktyje nustatytais atvejais VMI, atsižvelgdama į ūkinių operacijų mastą ir pobūdį, nustato Aprašo 24 punkte nurodytų dokumentų pateikimo Aprašo 7 punkte nurodytiems asmenims tvarką) bei VMI viršininko 2012 m. balandžio 13 d. įsakymo Nr. VA-42 (kuriuo patvirtinta sprendimo dėl kasos aparato (ne)naudojimo atvejų FR1115 forma ir nustatyta, kad individualia veikla besiverčiantis gyventojas arba juridinis asmuo gali kreiptis pateikdamas prašymą į atitinkamą apskrities VMI (kurios administravimo teritorijoje yra prekybos vieta) dėl kasos aparato nenaudojimo konkrečioje prekybos vietoje, jei jo naudojimas yra negalimas dėl objektyvių priežasčių arba jo naudojimas sukeltų akivaizdžiai neproporcingas administracinės naštos pasekmes; sprendimus dėl kasos aparato (ne)naudojimo atvejų pasirašo juos priėmusios apskrities VMI viršininkas ar jo įgaliotas valstybės tarnautojas) sisteminis aiškinimas.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje nustatyta, jog pareiškėja į VMI, kurios administravimo teritorijoje yra prekybos vieta, dėl kasos aparato nenaudojimo jos prekybos vietoje nesikreipė, todėl tiek Institucija, tiek teismai pagrįstai nusprendė, kad pareiškėja, vykdydama prekybą žuvimi pagal verslo liudijimą patalpoje, kurioje asmenys už jiems parduodamas prekes

sumoka grynaisiais pinigais, privalėjo naudoti kasos aparatą, o jo nenaudodama pažeidė Kasos aparatų diegimo ir naudojimo tvarkos aprašo 4 ir 7 punktus.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko teismų sprendimus galioti nepakeistus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-47-697/2020

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 5 ir 8 straipsnių taikymas

Dėl abipusio veikos baudžiamumo sąlygos įvykdymo

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistieji apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, kuriuo buvo pakeistas pirmosios instancijos teismo nuosprendis, nuteisti pagal BK 5 straipsnį, 22 straipsnio 1 dalį, 25 straipsnio 3 dalį (2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija), 199 straipsnio 1 dalį (2007 m. birželio 28 d. įstatymo redakcija). Paduotuose kasaciniuose skunduose buvo teigiama, kad apeliacinės instancijos teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, netinkamai aiškino ir taikė BK 5 ir 8 straipsnių nuostatas ir tinkamai nepatikrino, ar nuteistieji pagrįstai patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą.

Kasacinis teismas pirmiausia pažymėjo tai, kad pagal BK 5 straipsnį Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys už užsienyje padarytus nusikaltimus atsako pagal šį kodeksą. Ši nuostata turi būti aiškinama sistemiškai, atsižvelgiant į BK 8 straipsnyje nustatytas baudžiamosios atsakomybės už tokius nusikaltimus taikymo sąlygas. Pagal BK 8 straipsnio 1 dalį asmuo, padaręs užsienyje nusikaltimus, nustatytus, be kita ko, BK 5 straipsnyje, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, kai padaryta veika pripažįstama nusikaltimu ir už jos padarymą baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos valstybės ir Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Taigi būtina sąlyga Lietuvos baudžiamajai jurisdikcijai dėl Lietuvos Respublikos piliečių ir kitų nuolat Lietuvoje gyvenančių asmenų užsienyje padarytų nusikaltimų įgyvendinti yra abipusio veikos baudžiamumo sąlygos įvykdymas (išskyrus BK 7 straipsnyje ir 8 straipsnio 3 dalyje nustatytus atvejus); taip pat turi būti nenustatyta BK 8 straipsnio 2 dalyje nurodytų aplinkybių, dėl kurių baudžiamoji atsakomybė už tokius nusikaltimus Lietuvoje negali būti taikoma atsižvelgiant į *non bis in idem* (negalima dukart bausti už tą patį teisės pažeidimą) principo reikalavimus.

Teisėjų kolegija akcentavo, kad kiekvienu atveju, kai baudžiamoji atsakomybė taikoma už užsienyje padarytą nusikaltimą, privalu išsiaiškinti BK 8 straipsnio taikymui reikšmingas aplinkybes ir procesiniuose sprendimuose išdėstyti aiškias ir motyvuotas išvadas dėl to, ar įvykdytos šiame straipsnyje nustatytos tokio baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygos. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad BK 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta abipusio veikos baudžiamumo sąlyga nereiškia, kad tiek Lietuvos Respublikos BK, tiek veikos padarymo vietos valstybės baudžiamajame įstatyme esančios normos, įtvirtinančios nusikaltimų požymius, turi būti tapačios. Gali skirtis šių normų pavadinimai, jose nustatytų nusikaltimo požymių apimtis, turinys, tačiau esminę reikšmę, sprendžiant asmenų baudžiamosios atsakomybės už užsienyje padarytas veikas klausimą, turi tai, ar veika, kurios padarymu jie kaltinami, užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal abiejų valstybių baudžiamuosius įstatymus.

Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje, kaip matyti iš apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio, teismas analizavo Latvijos Respublikos BK 190 ir 191 straipsnių nuostatas, įsigaliojusias nuo 2013 m. balandžio 1 d., tačiau nuteistiesiems inkriminuotos nusikalstamos veikos buvo padarytos 2010 m. vasario 4 d. – 2011 m. balandžio 8 d. laikotarpiu, kai galiojo ankstesnės šių baudžiamojo įstatymo straipsnių redakcijos. Byloje esantys Latvijos Respublikos teisėsaugos

institucijų pateikti duomenys patvirtina, kad šioje valstybėje ikiteisminiai tyrimai dėl nuteistųjų buvo atliekami pagal iki 2013 m. kovo 31 d. galiojusias Latvijos Respublikos BK 190 straipsnio 2 dalies ir 191 straipsnio 2 dalies redakcijas, t. y. dėl stambaus masto kontrabandos ir neteisėtų veiksmų su prekėmis ir kitomis vertybėmis, kurioms turi būti atliktos muitinės procedūros, kai ši veika padaryta stambiu mastu. Taigi, būtent šių redakcijų Latvijos Respublikos baudžiamojo įstatymo nuostatos turėjo būti lyginamos su atitinkamomis Lietuvos Respublikos BK nuostatomis.

Nepaisant to, nurodytų aktualių teisės aktų lyginamoji analizė patvirtina apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis nusikalstamų veikų sudėtys abiejose valstybėse esminių skirtumų, dėl kurių reikėtų konstatuoti, kad nėra įvykdyta abipusio veikos baudžiamumo sąlyga, neturi.

Pagal nusikalstamų veikų padarymo metu galiojusios redakcijos Latvijos Respublikos BK 190 straipsnį kontrabanda laikomas įvežimas į Latvijos Respublikos teritoriją arba išvežimas iš jos privalomų pateikti muitinei prekių ar kitų vertybių, nepateikiant jų muitinės kontrolei arba nuslepiant nuo tokios kontrolės, arba jų nedeklaruojant, arba panaudojant suklastotus muitinės ar kitus dokumentus, arba kitu neteisėtu būdu. Ši kontrabandos nusikaltimo sudėties formuluotė iš esmės nesiskiria nuo Lietuvos Respublikos BK 199 straipsnyje įtvirtintos kontrabandos sudėties formuluotės. Reikšmingų skirtumų neturi ir Lietuvos Respublikos BK 199² straipsnyje nustatyto neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis nusikaltimo sudėtis bei atitinkamo Latvijos Respublikos BK 191 straipsnyje nurodyto nusikaltimo sudėtis. Šiame Latvijos Respublikos BK straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už saugojimą, gabenimą, siuntimą arba realizavimą Latvijos Respublikos teritorijoje prekių ar kitokių vertybių, dėl kurių turi būti atliktos muitinės procedūros, neturint muitinės įstaigos leidimo. Abiejų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose taip pat nustatyta atsakomybė už kontrabandos ir neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis nusikaltimų padarymą veikiant organizuota grupe. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, skirtingai nei nuo 2013 m. balandžio 1 d. įsigaliojusiose Latvijos Respublikos BK 190 ir 191 straipsnių redakcijose, nuteistiesiems inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo metu galiojusiose šių straipsnių redakcijose nebuvo nustatytas kasaciniuose skunduose nurodytas būtinas šių nusikaltimų sudėčių požymis – esminė žala, todėl nepagrįsti kasacinių skundų argumentai, kad, Lietuvos Respublikos BK 199 ir 199² straipsniuose nustatytų nusikaltimų sudėtyse nesant įtvirtinto šio požymio, nėra įvykdyta abipusio veikos baudžiamumo sąlyga. Taigi teisėjų kolegija sprendė, kad nors apeliacinės instancijos teismas lyginamajai analizei pasirinko netinkamos redakcijos Latvijos Respublikos BK normas, šis bylos duomenų vertinimo trūkumas nesutrukdė teismui padaryti teisingos išvados dėl abipusio veikos baudžiamumo sąlygos įvykdymo šioje byloje. Teismo analizuotos redakcijos Latvijos Respublikos BK normos savo turiniu ir esme beveik nesiskiria nuo normų, galiojusių nuteistiesiems inkriminuotų nusikalstamų veikų padarymo metu.

Tuo tarpu pirmosios instancijos teismas, anot teisėjų kolegijos, priimdamas išteisinamąjį nuosprendį, nesilaikė kasacinio teismo praktikoje nurodytų reikalavimų išsamiai įvertinti visas BK 5 ir 8 straipsniams taikyti reikšmingas aplinkybes ir išdėstyti motyvuotas bei aiškias išvadas, apsiribodamas išvada, kad kaltinamiesiems inkriminuotos veikos buvo daromos užsienio valstybėse, o ne Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos valstybės siena nebuvo kertama, todėl šios veikos neturi BK 199 straipsnyje nustatyto nusikaltimo objektyviosios pusės požymių. Kasaciniuose skunduose, remiantis šia pirmosios instancijos teismo išvada, buvo teigiama, kad, vykdydamos nuteistųjų baudžiamąjį persekiojimą dėl kaltinime nurodytų užsienyje padarytų nusikalstamų veikų, Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijos nepagrįstai išplėtė valstybės baudžiamosios jurisdikcijos ribas. Teisėjų kolegija šį kasacinių skundų argumentą atmetė, nurodydama, kad kriminalizuodamos kontrabandos veiką valstybės siekia apsaugoti visų pirma savo ekonomiką ir verslo tvarką, todėl Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose baudžiamoji atsakomybė už kontrabandą siejama su prekių gabenimu atitinkamai per Lietuvos Respublikos valstybės sieną ir Latvijos Respublikos valstybės sieną. Tačiau šis objektyvių priežasčių nulemtas valstybių baudžiamųjų įstatymų normų skirtumas negali būti aiškinamas kaip paneigiantis imperatyvią BK 5 straipsnio nuostatą, pagal kurią Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys už užsienyje padarytus

nusikaltimus atsako pagal šį kodeksą, suponuojančią Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų pareigą vykdyti tokių asmenų baudžiamąjį persekiojimą ir už užsienyje padarytus kontrabandos nusikaltimus, atsižvelgiant į BK 8 straipsnyje nustatytas baudžiamosios atsakomybės už užsienyje padarytus nusikaltimus taikymo sąlygas. Be to, BK 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta abipusio veikos baudžiamumo sąlyga nereiškia, kad tiek Lietuvos Respublikos BK, tiek Latvijos Respublikos BK normų, įtvirtinančių kontrabandos nusikaltimo požymius, formuluotės turi visiškai sutapti. Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamu atveju baudžiamajai atsakomybei už Latvijos Respublikoje padarytus kontrabandos nusikaltimus (taip pat ir už pasikėsinimą padaryti šią nusikalstamą veiką Latvijos Respublikoje) taikyti pakanka apeliacinės instancijos teismo nustatytos esminės aplinkybės, kad kontrabandos veikos padarymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal abiejų valstybių baudžiamuosius įstatymus.

Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija nuteistųjų kasacinius skundus atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195-458/2020

BK 68¹ straipsnio taikymas

Dėl baudžiamojo poveikio priemonės – viešųjų teisių atėmimo

Šioje baudžiamojoje byloje, taikant BK 67 straipsnio 2 dalies 3 punktą, 3 dalį, 68¹ straipsnio 1, 3 dalis, nuteistajai buvo paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – viešųjų teisių atėmimas, t. y. teisės būti išrinktai ar paskirtai į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas atėmimas, trejiems metams. Kasaciniame skunde nuteistoji ir jos gynėjas teigė, kad nuteistoji veikė kaip privatus asmuo, todėl baudžiamojo poveikio priemonė – viešųjų teisių atėmimas – neturėjo būti paskirta.

Kasacinis teismas šio kasatorių argumento kontekste nurodė, jog BK 68¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad viešųjų teisių atėmimas yra teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas atėmimas. Viešųjų teisių atėmimą teismas skiria tais atvejais, kai nusikalstama veika padaryta piktnaudžiaujant viešosiomis teisėmis (BK 68¹ straipsnio 2 dalis). Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu kasatorė buvo nuteista už tai, kad, būdama valstybės tarnautoja, piktnaudžiauvo tarnybine padėtimi – įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktus įgaliojimus ir pareigas naudojo priešingai tarnybos interesams ir dėl to valstybės įstaiga patyrė didelę neturtinę žalą. Teisėjų kolegija sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas, panaikinęs šią pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį ir dėl jos priėmęs išteisinamąjį nuosprendį, privalėjo spręsti, ar kasatorė veikė, kuria padėjo kitiems nuteistiesiems piktnaudžiauti tarnyba, padarė piktnaudžiaudama viešosiomis teisėmis, tačiau to nepadarė.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal byloje nustatytas aplinkybes nuteistoji ligoninės direktoriui paskambino ne kaip valstybės tarnautoja, o kaip privatus asmuo – minėtos ligoninės direktoriaus pažįstama. Veiksmus, atitinkančius objektyviuosius padėjimo piktnaudžiauti tarnyba sudėties požymius, kasatorė taip pat atliko kaip privatus asmuo. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, kasatorės nusikalstama veika nebuvo padaryta piktnaudžiaujant viešosiomis teisėmis, todėl apeliacinės instancijos teismas, palikdamas galioti jai paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę – viešųjų teisių atėmimą, t. y. teisės būti išrinktai ar paskirtai į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas atėmimą, trejiems metams, netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą – BK 68¹ straipsnį.

Remdamasi išdėstytais argumentais, kasacinio teismo teisėjų kolegija nuosprendžius šiuo klausimu pakeitė ir nuteistajai paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę panaikino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127-689/2020

BK 119 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl organizuotos grupės požymio kaip atsakomybę sunkinančios aplinkybės

Aptariamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu asmenys buvo nuteisti pagal BK 25 straipsnio 3 dalį, 119 straipsnio 2 dalį už šnipinėjimą organizuota grupe. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu pirmosios instancijos teismo nuosprendis pakeistas – panaikinta nuosprendžio dalis, kuria nuteistųjų atsakomybę sunkinančia aplinkybe pripažinta tai, kad nusikaltimą jie padarė veikdami organizuota grupe ir nuteistųjų veikos perkvalifikuotos atitinkamai sušvelninant paskirtas bausmes.

Teisėjų kolegija nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, kurio nuosprendį kasacine tvarka apskundė prokuroras, kitaip nei pirmosios instancijos teismas aiškino BK 119 straipsnio 2 dalies dispoziciją padarydamas išvadą, kad joje šnipinėjimo veikos objektyvieji požymiai suformuluoti taip, jog kaltininkas, rinkdamas ar teikdamas kitai valstybei ar jos organizacijai informaciją (kuri yra Lietuvos Respublikos valstybės paslaptis), prisideda prie sudėtingos ir profesionaliai tvarkomos struktūros, o tokią veiklą įgyvendinti kitaip nei organizuota grupe neįmanoma; taigi pirmiau nurodyta norma, teismo manymu, apima veikimo organizuota grupe požymį, todėl papildomas kvalifikavimas pagal BK 25 straipsnio 3 dalį prieštarautų *non bis in idem* (dvigubo nebaudžiamumo) principui. Teisėjų kolegija sprendė, kad apeliacinės instancijos teismo išvada aiškinant BK 119 straipsnio 2 dalies turinį, t. y. šioje teisės normoje pateiktą šnipinėjimo nusikalstamos veikos sudėtį, kiek tai susiję su organizuotos grupės požymio (ne)buvimu, yra neteisinga.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad BK yra sistematizuotas vientisas baudžiamasis įstatymas, visos jame įtvirtintos teisės normos tarpusavyje susietos, todėl sprendžiant šių normų taikymo klausimus būtina atsižvelgti ir į bendrosios, ir į specialiosios dalių, tarp kurių yra glaudus ryšys, taisykles. Pagal BK 119 straipsnio 2 dalį atsako tas, kas vykdydamas kitos valstybės ar jos organizacijos užduotį pagrobė, pirkė ar kitaip rinko arba perdavė informaciją, kuri yra Lietuvos Respublikos valstybės paslaptis, arba kitą užsienio žvalgybą dominančią informaciją. Vienas iš šios nusikalstamos veikos – šnipinėjimo – požymių yra tai, kad Lietuvos Respublikos valstybės paslaptį sudarančią informaciją kaltininkas pagrobia, perka ar kitaip renka arba perduoda ne savo iniciatyva ar nuožiūra, o vykdydamas kitos valstybės ar jos organizacijos užduotį. Kitos valstybės organizacijos sąvoka aptariamoje BK normoje nėra apibrėžta, taigi ja gali būti tiek valstybinė, tiek nevalstybinė kitai valstybei priklausanti, bet galinti veikti ir tos valstybės, ir Lietuvos teritorijoje organizacija. Informacija, dominanti užsienio valstybės žvalgybą, nesanti valstybės paslaptimi, gali būti tarnybos, komercinė, profesinė paslaptis arba neįslaptinta informacija. Informacija, dominanti užsienio žvalgybą, reiškia, kad būtent tokią informaciją užsakė užsienio žvalgybos atstovas ar jo įgaliotas asmuo.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad kitos valstybės organizacija savaime negali būti laikoma nusikalstama. Bendrąja prasme organizacija tarptautinių žodžių žodyne apibūdinama kaip žmonių kolektyvas, susidaręs arba sudarytas tam tikrai veiklai arba darbui; dažniausiai turi atskirą turtą ir valdymo organus. Baudžiamojo įstatymo prasme nusikalstama organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi skirtingą vaidmenį (BK 25 straipsnio 3 dalis). Taigi, baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą veiką, padarytą organizuota grupe, kyla, kai nustatomos aplinkybės, atitinkančios šios bendrininkavimo formos požymius, ir kartu nustatoma bendrininkų tyčinė kaltė (BK 24, 26 straipsniai) padarius konkrečią baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką.

Teisėjų kolegija nurodė, kad atsižvelgdama į pirmiau išdėstytas BK nuostatas ir nusikalstamos veikos, nustatytos BK 119 straipsnio 2 dalyje, sudėtį, darytina išvada, kad organizuota grupė nėra šios veikos būtinas požymis, t. y. aptariamas nusikaltimas gali būti padaromas ir neveikiant organizuota grupe, nepaisant to, kad kaltininkas (fizinis asmuo) vykdo kitos valstybės organizacijos užduotį. Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad

juridinis asmuo (organizacija) tiesioginiu bendrininkavimo subjektu būti negali, nes pagal BK 20 straipsnį juridinis asmuo BK nustatytais atvejais gali atsakyti už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, o tokiais atvejais pripažinus fizinį asmenį kaltu bendrininkavus tam tikroje nusikalstamoje veikoje, bendrininkavimas gali būti inkriminuotas ir juridiniam asmeniui. Taigi, nusikaltimo kvalifikavimas pagal BK 119 straipsnio 2 dalį galimas nustačius šioje normoje aiškiai nurodytus požymius, o nustačius veikos padarymą organizuota grupe – ir BK 25 straipsnio 3 dalyje nurodytus požymius.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje nustatytos ir teismų nuosprendžiuose nurodytos minėtus baudžiamajame įstatyme nustatytus požymius atitinkančios aplinkybės, t. y. tai, kad nuteistieji, vykdydami Rusijos Federacijos (kitos valstybės) žvalgybos organizacijos užduotį, veikdami organizuota grupe su Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo Vyriausiosios žvalgybos valdybos Vakarų karinės apygardos 74-ojo žvalgybos centro tyrimo metu nenustatytais darbuotojais (dėl jų tyrimas atskirtas), už piniginių atlygį rinko Rusijos Federacijos žvalgybą dominančią informaciją ir ją šiai perdavė, t. y. šnipinėjo. Anot teisėjų kolegijos, apeliacinės instancijos teismas, plačiai aiškindamas BK 119 straipsnio 2 dalyje nustatyto nusikaltimo sudėtį nurodant dispozicijoje nustatytą elementą – informacijos rinkimą bei perdavimą kitai valstybei ar jos organizacijai, padarė neteisingą besąlygišką išvadą, kad tai apima ir veikimo organizuota grupe požymį ir dėl to esą papildomai veikos kvalifikuoti pagal BK 25 straipsnio 3 dalį nereikia. Tokia neteisinga išvada, teisėjų kolegijos vertinimu, lėmė ir neteisingą apeliacinės instancijos teismo sprendimą – padarytus pirmosios instancijos teismo nuosprendžio pakeitimus perkvalifikuojant nuteistųjų veikas į BK 24 straipsnio 6 dalį ir 119 straipsnio 2 dalį ir nepripažįstant atsakomybę sunkinančia aplinkybe nusikalstamos veikos padarymo organizuota grupe pagal BK 60 straipsnio 1 dalies 2 punktą bei tuo pagrindu sušvelninant nuteistiesiems paskirtas bausmes.

Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-91-222/2020

BK 219 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl laiku nesumokėtų apskaičiuotų mokesčių

Šioje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, panaikinus išteisinamąjį pirmosios instancijos teismo nuosprendį, asmuo buvo nuteistas pagal BK 219 straipsnio 2 dalį už tai, kad nesumokėjo daugiau kaip 500 MGL dydžio – 40 703,06 Eur mokesčių.

Kasacinis teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad baudžiamajai atsakomybei kilti pagal BK 219 straipsnį yra būtinos šios sąlygos: 1) pateikta deklaracija arba nustatyta tvarka patvirtinta ataskaita ar kitas dokumentas, tačiau mokesčiai nesumokėti; 2) valstybės įgaliotos institucijos priminimas apie pareigą sumokėti mokesčius; 3) po įteikimo priminimo per jame nustatytą terminą nesumokėti mokesčiai. Kartu teisėjų kolegija nurodė ir tai, kad vien tik formalus šių sąlygų buvimas nėra pakankamas baudžiamajai atsakomybei pagal BK 219 straipsnį kilti. BK 219 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta glaudžiai su kaltės principu susijusi nuostata, kad asmuo pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tuo atveju, jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad vienas iš atvejų, kada negalima iš asmens reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio, o kartu ir traukti jo baudžiamajon atsakomybėn pagal BK 219 straipsnį, yra mokesčių mokėtojo nemokumas. Taigi kiekvienu atveju, kvalifikuojant veiką pagal BK 219 straipsnį, būtina nustatyti, kad buvo finansinė galimybė sumokėti mokesčius. Jei mokesčių mokėtojas buvo nemokus, atsakomybė pagal BK 219 straipsnį negali kilti, nes nebuvo realios galimybės įvykdyti įstatymo įtvirtintos pareigos – sumokėti mokesčius. Tuo tarpu jei nemokumas buvo sukeltas sąmoningai, taip pat ir siekiant išvengti pareigos sumokėti mokesčius, baudžiamoji atsakomybė pagal BK 219 straipsnį mokesčių mokėtojui kyla.

Teisėjų kolegija, patikrinusi kasacinio skundo argumentus dėl BK 219 straipsnio 2 dalies taikymo, konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, nustatydamas mokesčių nesumokėjimo

faktines aplinkybes, tinkamai įvertino byloje surinktus įrodymus, o teismo nustatyti faktai visiškai atitinka mokesčių nesumokėjimo nusikaltimo sudėties požymius ir teisingai kvalifikuoti pagal BK 219 straipsnio 2 dalį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje esantys duomenys patvirtina, jog nuteistojo vadovaujama bendrovė turėjo finansinę galimybę sumokėti dalį mokesčių – ne mažiau kaip 40 703,06 Eur nuo priminime nurodytų 64 227,83 Eur po to, kai VMI raštu priminė apie pareigą sumokėti mokesčius per 20 dienų nuo priminimo gavimo dienos.

Teisėjų kolegija taip pat nepagrįstais laikė ir tuos nuteistojo kasacinio skundo argumentus, jog baudžiamoji atsakomybė pagal BK 219 straipsnį kyla tik tada, jei nesumokami visi priskaičiuoti ir priminime nurodyti mokesčiai, jei buvo galimybė sumokėti juos visus, o ne jų dalį, t. y. BK 219 straipsnyje nekalbama apie dalinį mokesčių sumokėjimą arba galimybes sumokėti priskaičiuotų mokesčių dalį. Teisėjų kolegijos vertinimu, priešingai nei teigia kasatorius, apeliacinės instancijos teismas, pateikdamas motyvuotas išvadas, dėl ko nuteistasis turi atsakyti tik už dalį priminime nurodytų mokesčių nesumokėjimo, tinkamai taikė tiek BK 219 straipsnio 2 dalies, tiek BK 2 straipsnio 3 dalies nuostatas. Anot teisėjų kolegijos, ištis, BK 219 straipsnyje nekalbama apie dalinį mokesčių nesumokėjimą, tačiau aiškinant BK 219 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą kartu su kitomis BK nuostatomis, be kita ko, su BK 2 straipsnio 3 dalimi, pagal kurią asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik jeigu veikos padarymo metu iš jo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio, darytina išvada, kad, esant visoms baudžiamajai atsakomybei pagal BK 219 straipsnį kilti būtinoms sąlygoms, baudžiamąją atsakomybę užtraukia ir tokie veiksmai, kai mokesčių mokėtojas turi galimybę sumokėti ne visus, o tik dalį priskaičiuotų mokesčių. Tokiais atvejais svarbu nustatyti, kokia dalis (dydis) priskaičiuotų mokesčių galėjo būti sumokėta pagal finansines galimybes, kadangi šis dydis gali būti pagrindas diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 219 straipsnio 1, 2 ar 3 dalis. Atsižvelgdama į tai, kad apeliacinės instancijos teismas nustatė, jog nuteistasis, esant finansinei galimybei, nesumokėjo 40 703,06 Eur mokesčių, o tai sudaro kur kas didesnę nei 500 MGL dydį, teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo veika pagrįstai kvalifikuota pagal BK 219 straipsnio 2 dalį.

Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija nuteistojo kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-188-719/2020

BK 154 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl šmeižimo

Šioje baudžiamojoje byloje teismai priėmė skirtingus sprendimus – pirmosios instancijos teismas asmenį pagal BK 154 straipsnio 2 dalį už šmeižimą nuteisė, o apeliacinės instancijos teismas jį išteisino. Prokuroras išteisinamąjį nuosprendį apskundė kasacine tvarka.

Kasacinis teismas pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje, apibrėžiant šmeižimo sąvokos turinį, įtvirtinta, jog paskleisdamas informaciją kaltininkas turi suvokti, kad jo skleidžiamos žinios neatitinka tikrovės ir gali paniekinti ar pažeminti asmenį, pakirsti pasitikėjimą juo. Nuomonė apie tam tikrą informaciją – tai faktų ir duomenų vertinimas, požiūris, todėl nuomonė nelaikoma žinia, jei pareikšta nuomone nepaskleidžiama nauja informacija. Kvalifikuodamas veiką pagal BK 154 straipsnį teismas privalo nustatyti ne tik tai, kad buvo paskleista tikrovės neatitinkanti informacija, kuri žemina kito asmens garbę ir orumą, bet ir tai, kad kaltininkas suvokė tokias šios informacijos savybes (neatitiktį tikrovei ir žeminantį pobūdį) ir norėjo taip veikti, siekė paskleisti būtent tokią informaciją.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, priimdamas išteisinamąjį nuosprendį, apeliacinės instancijos teismas kaip vieną iš pagrindinių argumentų nurodė tai, kad išteisintasis tik iš esmės pakartotojo (atpasakojo) „Lietuvos ryto“ ir „Laisvo laikraščio“ pateiktus duomenis publikacijose, todėl pripažino, kad jo veiksmai nelaikytini informacijos paskleidimu BK 154 straipsnio prasme. Teisėjų kolegija nurodė, kad ištis informacijos šaltinis – laikraštis „Lietuvos rytas“ yra oficialus nacionalinis leidinys, kuris pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnį privalo pateikti viešąją informaciją teisingai tiksliai ir nešališkai, o pagal šio įstatymo 2

straipsnio 69 punktą žinia yra visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri (teisingi) duomenys. Tačiau, anot teisėjų kolegijos, paskleisdamas apie asmenį kompromituojančią informaciją, – šiuo atveju informacija itin diskredituoja asmenį, nes ja perduodama žinia, kad asmuo paėmė 50 000 Lt (14 481 Eur) dydžio kyšį, t. y. padarė sunkų nusikaltimą, – asmuo, paskleidžiantis šią žinią, turi įsitikinti tokios informacijos patikimumu. Jei išteisintasis, pateikęs nuorodą į publikacijas, jas būtų citavęs, visą ar dalį teksto, apeliacinės instancijos teismo argumentus dėl išteisinimo reikėtų laikyti pagrįstais, tačiau kitam asmeniui jis išsiuntė trumpąją tekstinę žinutę, kurios esminės aplinkybės, priešingai nei teigiama apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje, yra išgalvotos. Teisėjų kolegija nurodė, kad publikacijoje buvo išsakyta tik galima prielaida dėl 50 000 Lt (14 481 Eur) ir ten pat ta prielaida buvo paneigta. Publikacijoje nebuvo paskleista žinia apie tai, kad nukentėjusysis suklastojo pažymą, nes klastojimas yra tyčinis veiksmas, ir paėmė 50 000 Lt (14 481 Eur) dydžio kyšį. Teisėjų kolegijos nuomone, pirmosios instancijos teismo nuosprendyje teisingai pažymėta, jog išteisintasis išsiųstoje SMS žinutėje pateikė ne straipsnyje nurodyto asmens poziciją, o neigiamą konstatuojamojo pobūdžio informaciją apie nukentėjusįjį. Išteisintasis, iš minėtų publikacijų selektyviai atrinkdamas kai kurias frazes, kurios pirminiame tekste buvo pateiktos kaip bendro pobūdžio prielaidos, pateikė jas kaip žinią, t. y. visuomenės informavimo priemonėse skelbiamą faktą ar tikrus (teisingus) duomenis. Todėl teisėjų kolegija nesutiko su apeliacinės instancijos teismo teiginiais, jog, apeliacinės instancijos teismo vertinimu, išteisintojo atsiųsta SMS žinutė apie nukentėjusįjį ir žinutėje pateikiamas turinys nelaikytina informacijos, duomenų paskleidimu BK 154 straipsnio 2 dalies prasme, dėl ko šio asmens baudžiamoji atsakomybė pagal BK 154 straipsnio 2 dalį negalima. Teisėjų kolegija nesutiko ir su tais apeliacinės instancijos teismo teiginiais, kad iš išteisintojo siųstos SMS žinutės turinio yra akivaizdu, jog ne jis pats sugalvojo faktus, duomenis, pateiktus SMS turinyje apie nukentėjusįjį, jog jis tiesiog informavo apie jau kitų asmenų (ar asmens) parašytą publikaciją, susijusią su nukentėjusiuoju.

Teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad neteisingi apeliacinės instancijos teismo teiginiai, jog pagrindo asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 154 straipsnio 2 dalį nėra ir dėl to, jog byloje esantys duomenys nepatvirtina, kad išteisintasis, parašydamas SMS žinutę, turėjo tiesioginę tyčią apšmeižti nukentėjusįjį apie neva pastarojo padarytą sunkų nusikaltimą. Apeliacinės instancijos teismo teigimu, byloje esantys duomenys leidžia daryti išvadą, kad išteisintasis, vertindamas viešai publikuojamuose straipsniuose pateiktus faktus, sąžiningai klydo (buvo sukraidintas) dėl publikacijose pateikiamų faktų teisingumo. Teisėjų kolegija konstatavo, kad su šiais teiginiais negalima sutikti, nes publikacijose nebuvo konstatuoti faktai, tik išsakyta bendro pobūdžio prielaida, nuomonė ir ji ten pat buvo paneigta. Teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad išteisintasis išsiųstoje SMS žinutėje pateiktą informaciją suformulavo ne kaip straipsnyje nurodyto asmens poziciją, o kaip savo paties apgalvotai iš publikacijų išrinktą neigiamą informaciją apie išteisintąjį, pašalindamas iš jos hipotetinį turinį, turėdamas tikslą tokią melagingą informaciją, kuri niekina ir žemina nukentėjusįjį, pakerta juo pasitikėjimą, paskleisti neapibrėžtam asmenų ratui. Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad išteisintasis veikė tyčia, suvokdamas, kad SMS žinutėje nurodyta informacija neatitinka tikrovės, nes pirminiame šaltinyje nebuvo konstatuoti faktai ar konkreti pozicija, kad nukentėjusysis paėmė 50 000 Lt (14 481 Eur) kyšį ir suklastojo dokumentą, todėl paskleista žinutė yra žeminančio pobūdžio, niekinanti nukentėjusįjį ir galinti pakirsti pasitikėjimą juo.

Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad išteisintasis, būdamas išsilavinęs, dirbantis, visuomeniškas, politinėje veikloje dalyvaujantis žmogus, suprato, jog paskleidimas žinios dėl pažymos klastojimo ir 50 000 Lt (14 481 Eur) kyšio paėmimo yra apkaltinimas asmens nusikaltimų, taip pat ir sunkaus nusikaltimo, padarymu. Tokios informacijos reikšmę ir jos padarinius suvokia vidutinių sugebėjimų ir išsilavinimo asmuo. Tuo tarpu išteisintasis turi aukštąjį išsilavinimą ir visuomeninės veiklos patirties. Taigi, nustatytos faktinės aplinkybės, anot teisėjų kolegijos, patvirtina, kad jo veiksmai neatitinka „sąžiningo klydimo“ situacijos. Jis puikiai suprato, kokią žinią paskleidžia, ir norėjo ją paskleisti. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad šią aplinkybę patvirtina bylos ikiteisminio tyrimo metu bei ją nagrinėjant teisme nustatytos paskleidimo

aplinkybės – išsiųsdamas žinutę, išteisintasis laikėsi konspiracijos – ją išsiuntė iš naujai įsigytos išankstinio apmokėjimo SIM kortelės, ši SIM kortelė buvo panaudota tik vieną kartą – šiai tikrove neatitinkančiai informacijai skleisti, žinutę išsiuntė anonimiškai. Tai rodo, jog išteisintasis ėmėsi veiksmų, kad nebūtų identifikuotas, kartu atskleidžia jo suvokimą, kad elgiasi neteisėtai.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198-697/2020

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 3 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatų laikymasis

Dėl draudimo persekioti ir bausti už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą (non bis in idem)

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas dėl veikos, kurioje buvo BK 228 straipsnio („Piktnaudžiavimas“) 1 dalyje ir 300 straipsnio („Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“) 1 dalyje nurodytų nusikalstamų veikų požymiai. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroro 2016 m. spalio 6 d. nutarimu ikiteisminio tyrimo dalis dėl dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu nutraukta, kadangi nepadaryta veika, turinti BK 300 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo požymių, ir Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos Vilniaus valdybai pavesta perduoti nutarimą bei reikiamą baudžiamosios bylos medžiagą Kauno apskrities vyriausiajam policijos komisariatui dėl įtariamųjų patraukimo administracinėn atsakomybėn pagal ATPK 187² straipsnį. Kasatoriai kasaciniuose skunduose, be kita ko, teigė, kad byloje tokiu būdu (nutraukus ikiteisminį tyrimą dėl BK 300 straipsnio 1 dalies, bet patraukus juos administracinėn atsakomybėn pagal ATPK 187² straipsnį) buvo pažeistas *non bis in idem principas*.

Vertindama kasacinio skundo argumentus, teisėjų kolegija pažymėjo, kad ikiteisminio tyrimo (baudžiamosios bylos) nutraukimas BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytu pagrindu (nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių) reiškia, kad arba veika, dėl kurios atliekamas tyrimas, iš viso nebuvo padaryta, arba ta veika neatitinka baudžiamajame įstatyme įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymių. Nutraukus ikiteisminį tyrimą (baudžiamąją bylą) BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytu pagrindu, veika, dėl kurios buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, toliau netiriama.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal teismų praktiką tuo atveju, kai piktnaudžiaujant tarnyba yra suklastojamas dokumentas, veika kvalifikuojama kaip idealioji nusikaltimų, įtvirtintų BK 228 ir 300 straipsniuose, sutaptis. Idealioji nusikalstamų veikų sutaptis paprastai konstatuojama tada, kai asmuo viena veika (veikimu arba neveikimu) tuo pačiu laiku padaro du ar daugiau nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų, nurodytų skirtinguose BK straipsniuose. Jeigu tiriant tokią veiką ar nagrinėjant bylą teisme paaiškėja, kad šia veika padaryti ne du ar daugiau, o vienas nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, veika kvalifikuojama kaip pavienis nusikaltimas (atitinkamai įtvirtintas BK 228 ar 300 straipsnyje). Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo metu nusprendžiama, kad tiriamas nusikalstama veika turi būti kvalifikuota ne kaip idealioji nusikalstamų veikų, nustatytų skirtinguose BK straipsniuose, sutaptis, o kaip pavienė nusikalstama veika, turi būti keičiamas nusikalstamos veikos kvalifikavimas, o ne nutraukiama ikiteisminio tyrimo dalis, nes ikiteisminis tyrimas dėl tos nusikalstamos veikos yra tęsiamas toliau.

Nagrinėjamoje byloje prokuroras, nusprendęs, jog kasatoriai nepadarė veikos, nurodytos BK 300 straipsnio 1 dalyje, padarė išvadą, kad jų veiksmuose yra ATPK 187² straipsnyje nurodyti administracinio teisės pažeidimo – įkalčių arba įrodymų naikavimo bei jų slėpimo arba kitokios apgavystės padarymo administracinio teisės pažeidimo byloje – sudėties požymiai. Anot teisėjų kolegijos, įvertinus tai, kad tuo pat metu vyko nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK 228 straipsnio 1 dalyje, tyrimas, galima buvo daryti išvadą, kad kasatorių veika yra idealioji nusikaltimo, nurodyto

BK 228 straipsnio 1 dalyje, ir administracinio teisės pažeidimo, įtvirtinto ATPK 187² straipsnyje, sutaptis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nei BK, nei ANK nereglamentuotos veikos kvalifikavimo ir bausmės skyrimo taisyklės tais atvejais, kai kaltininkas viena veika tuo pačiu metu padaro ir nusikalstamą veiką, ir administracinį nusižengimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad nusikalstamos veikos ir administracinio nusižengimo idealiosios sutapties atveju veika, atitinkanti administracinio nusižengimo požymius, atskirai pagal ANK straipsnį (jo dalį) nekvalifikuotina, o į šią aplinkybę atsižvelgtina skiriant bausmę už nusikalstamą veiką (BK 54 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Tokia išvada padaryta įvertinus tai, kad nusikalstamos veikos yra pavojingesnės nei administraciniai nusižengimai, taip pat tai, kad nusikalstamų veikų idealiosios sutapties atveju už atskiras veikas paskirtos bausmės bendrinamos bausmių apėmimo būdu (BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktas). Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo taip pat ir tai, kad taip teisiškai vertinant (kvalifikuojant) nusikalstamos veikos ir administracinio nusižengimo (administracinio teisės pažeidimo) idealiosios sutapties atvejį, išvengiama *non bis in idem* principo pažeidimo.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad prokuroras, nustatęs, jog kasatoriai nepadarė veikos, nurodytos BK 300 straipsnio 1 dalyje, turėjo ne nutraukti ikiteisminio tyrimo dalį, o teisės aktų nustatyta tvarka perkvalifikuoti įtariamųjų veiką iš BK 228 straipsnio 1 dalies, 300 straipsnio 1 dalies į BK 228 straipsnio 1 dalį. Anot teisėjų kolegijos, nutraukus ikiteisminio tyrimo dalį dėl BK 300 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos, inicijavus administracinio teisės pažeidimo teiseną dėl šios veikos ir šiai teisei įvykus bei tuo pačiu metu dėl tos pačios veikos tęsiant ikiteisminį tyrimą pagal BK 228 straipsnio 1 dalį, buvo pažeista Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta kasatorių teisė nebūti baudžiamam už tą patį nusikaltimą antrą kartą ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) protokolo Nr. 7 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė nebūti tos pačios valstybės institucijų persekiojamam ar baudžiamam už nusikaltimą, dėl kurio jis jau buvo galutinai išteisintas arba nuteistas pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą.

Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėdamas bylą kasacine tvarka, neturi teisinės galimybės panaikinti kasatoriams draudimo bausti antrą kartą už tą pačią teisei priešingą veiką (*non bis in idem* principo pažeidimo) padarinių, todėl, įvertinęs tai, kad dėl tos pačios kasatorių veikos vienu metu vyko dvi teisenos – baudžiamoji ir administracinė – ir, kaip minėta, buvo pažeistos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje ir Konvencijos protokolo Nr. 7 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės, ir kad nėra teisinio pagrindo panaikinti apkaltinamąjį nuosprendį, nes nuteistieji padarė jiems inkriminuotą nusikalstamą veiką, padarė išvadą, kad tinkama kompensacija nuteistiesiems už valstybės institucijų padarytus pažeidimus yra jiems paskirtų bausmių švelninimas.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus pakeitė atitinkamai sumažindama nuteistiesiems paskirtas bausmes.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127-689/2020

BPK 405 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl teismo pareigos sprendžiant priverčiamosios medicinos priemonės rūšies pakeitimo ar panaikinimo klausimą įvertinti eksperto ar atitinkamos sveikatos priežiūros įstaigos atstovo pateiktą informaciją ir nuomonę

Šioje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs asmens, kuriam taikytos priverčiamosios medicinos priemonės, A. P. baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, konstatavo, kad, įvertinus tiek jo asmenybę, tiek jam diagnozuoto psichikos sutrikimo požymius ir pobūdį, padarytų nusikalstamų veikų pavojingumą, šiuo metu A. P. taikyti priverčiamąją medicinos priemonę – stacionarinę stebėjimą nėra pakankamo pagrindo, nes priverčiamųjų medicinos priemonių tikslus galima pasiekti taikant jam ambulatorinį stebėjimą pirminės psichikos sveikatos

priežiūros įstaigoje. Prokuroras su tokiu apeliacinės instancijos teismo sprendimu nesutiko ir kasaciniame skunde nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas nesilaikė BPK 20 straipsnio 5 dalyje nustatytų įrodymų vertinimo reikalavimų ir nepagrįstai sprendė, kad nėra pagrindo A. P. taikyti ekspertų rekomenduojamą priverčiamąją medicinos priemonę.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagrindinis kriterijus parenkant bet kurią priverčiamąją medicinos priemonę yra psichikos sutrikimo pobūdis, reikalaujantis tam tikro stebėjimo ir gydymo režimo. Asmens psichikos sutrikimo laipsnio nustatymas yra specialių žinių reikalaujantis klausimas, todėl šiuo atveju ypatingą reikšmę įgyja teismo ekspertų – psichiatrų išvados ir rekomendacijos. Remiantis BPK 400 straipsnio 2 dalimi, sprendžiant priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo klausimą, teisiamajame posėdyje turi būti apklausti nukentėjusieji bei liudytojai, patikrinti kitokie įrodymai, kad tas asmuo yra padaręs baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką, išklaudyta eksperto išvada dėl nepakaltinamumo ar riboto pakaltinamumo ir patikrintos kitos aplinkybės, turinčios esminę reikšmę sprendžiant dėl priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo. Remiantis BPK 405 straipsnio 4 dalimi, sprendžiant dėl priverčiamosios medicinos priemonės pratęsimo, rūšies pakeitimo ar panaikinimo, teismo posėdyje turi dalyvauti išvada apie asmens sveikatos būklę pateikusios sveikatos priežiūros įstaigos atstovas. Sisteminiš šių BPK normų aiškinimas, anot teisėjų kolegijos, leidžia teigti, kad apeliacinės instancijos teismas, pagal paduotą apeliacinį skundą sprenddamas priverčiamosios medicinos priemonės rūšies pakeitimo ar panaikinimo klausimą, be kitų byloje esančių duomenų, privalo ištirti ir įvertinti eksperto ar atitinkamos sveikatos priežiūros įstaigos atstovo pateiktą informaciją ir nuomonę.

Nagrinėjamos bylos kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad teismo psichiatrijos, psichologijos ekspertizės akte nustatyta, kad įstatymo uždraustų veikų padarymo metu ir ekspertizės atlikimo metu A. P. konstatuojamas lėtinis progresuojantis psichikos sutrikimas – paranoidinė šizofrenija. Dėl šio psichikos sutrikimo A. P. negalėjo suvokti savo veiksmų esmės ir jų valdyti. A. P. buvo rekomenduojama taikyti priverčiamąją medicinos priemonę – stacionarinį gydymą specializuotoje gydymo įstaigoje VšĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninėje bendro stebėjimo sąlygomis. Šias ekspertizės akto išvadas pirmosios instancijos teismo posėdyje patvirtino viena iš jas pateikusių eksperčių, kuri pažymėjo, kad dėl A. P. konstatuoto progresuojančio psichikos sutrikimo jis yra pavojingas, o iš medicininių dokumentų ir paties A. P. teiginių matyti, kad gydydamasis ambulatoriškai jis buvo linkęs pažeidinėti vaistų vartojimo režimą ir kritiškai savo sveikatos būklės nevertina.

Apeliacinės instancijos teismas, darydamas iš esmės kitokią išvadą dėl A. P. psichikos būklės ir pavojingumo, teisėjų kolegijos nuomone, rėmėsi tik jo paties teismo posėdyje duotais parodymais, kad jo sveikatos būklė yra pagerėjusi, kad jis suvokia gydymosi reikalingumą, reguliariai vartoja vaistus ir lankosi pas gydytojus, o ekspertės nurodyti gydymo režimo pažeidimai buvo užfiksuoti tik todėl, kad kilo nesutarimų su gydytoja dėl jam paskirtų vaistų, šie nesutarimai buvo išspręsti gydytojai paskyrus jo pageidaujamus vaistus. Tačiau apeliacinės instancijos teismas nesiėmė kokių nors procesinių veiksmų medicinos žiniomis pagrįstai informacijai apie A. P. esamą psichikos būklę, elgesį ir gydymosi eigą gauti ir ištirti. Teisėjų kolegijos vertinimu, negavus ir neįvertinus tokių duomenų, apeliacinės instancijos teismo išvada, kad A. P. nėra toks pavojingas sau ir aplinkiniams, kad jam būtų taikomas stacionarinis stebėjimas bendro stebėjimo sąlygomis specializuotoje psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje, palieka abejonių dėl tokios išvados pagrįstumo.

Atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismo nutartis neatitinka įrodymų vertinimo išsamumo (BPK 20 straipsnio 5 dalis) ir tinkamo motyvavimo (BPK 332 straipsnio 3, 7 dalys) reikalavimų, todėl apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-208-788/2020

BPK 456 straipsnio 1 punkto nuostatų laikymasis

Dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo sąlygų dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos nuosprendžiu kaltinamasis buvo nuteistas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį už piktnaudžiavimą tarnyba viršijant policijos pareigūno įgaliojimus. Bylą išnagrinėjus apeliacine tvarka apkaltinamasis nuosprendis buvo panaikintas ir priimtas naujas nuosprendis, kuriuo kaltinamasis išteisintas pagal BK 228 straipsnio 1 dalį nustačius, kad nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Šį nuosprendį kasacine tvarka pagal prokuroro ir nukentėjusiojo skundus išnagrinėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacinius skundus atmetė ir paliko galioti išteisinamąjį nuosprendį. Po kasacinės nutarties priėmimo nukentėjusysis su peticija kreipėsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą (toliau – EŽTT). EŽTT nustatė, kad pareiškėjas (nukentėjusysis) patyrė Konvencijos 3 straipsnio draudžiamą elgesį dėl policijos pareigūnų jėgos panaudojimo ir kad jo skundo dėl policijos netinkamo elgesio tyrimas neatitiko Konvencijos 3 straipsnio keliamų procesinių reikalavimų. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro prašymu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartimi, vadovaujantis BPK 459 straipsnio 1 dalimi, šis prašymas pripažintas priimtinu ir byla atnaujinta. Prašymu generalinis prokuroras, remdamasis EŽTT sprendimu dėl nustatytų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimų, taip pat Konvencijos 46 straipsniu, įpareigojančiu šalis vykdyti EŽTT sprendimą, prašė panaikinti pirmiau nurodytus apeliacinės ir kasacinės instancijos teismų priimtus sprendimus ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Prašyme generalinis prokuroras nurodė, kad nors BPK 456 straipsnyje formaliai nenustatytas pagrindas atnaujinti baudžiamąją bylą, kai asmuo išteisinamas, o EŽTT patenkina nukentėjusio asmens skundą (peticiją), tačiau, vadovaujantis tokiu reglamentavimu (BPK 456 straipsnio 1 punktas), susidarius situacijai, kai nacionaliniai (Lietuvos Respublikos) teismai nepagrįstai išteisina kaltininką, įgyvendinti EŽTT sprendimą, nustačiusį nukentėjusiojo teisių pažeidimą, neatnaujinus bylos neįmanoma ir tai pažeidžia Lietuvos Respublikos prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus, kurių privalomas laikymasis įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnyje.

Išnagrinėjusi generalinio prokuroro prašymą plenarinė sesija pažymėjo, kad baudžiamosios bylos atnaujinimas BPK 456 straipsnio 1 punkte nustatytais pagrindais (nagrinėjamu atveju – dėl reikšmingo EŽTT sprendimo) iš esmės yra išimtinė baudžiamojo proceso stadija, kurioje gali būti tikrinamas įsiteisėjusių teismo nuosprendžių ir nutarčių teisėtumas. Toks procesas galimas tik esant šioms sąlygoms: 1) yra priimtas EŽTT sprendimas, kuriuo konstatuotas Konvencijos ar jos papildomų reikalavimų pažeidimas; 2) pažeidimai pagal pobūdį ir sunkumą kelia pagrįstų abejonių dėl asmens nuteisimo; 3) besitęsiantys pažeidimai gali būti ištaisyti tik atnaujinus nuteistojo bylą. Taigi, anot plenarinės sesijos, pagal galiojančią teisinę reguliavimą baudžiamoji byla gali būti atnaujinama ne dėl bet kokių Konvencijos ar jos papildomų protokolų pažeidimų, o tik dėl tokių, kurie susiję su teismo sprendimo nuteisti asmenį priėmimu, kurie kelia pagrįstų abejonių dėl asmens nuteisimo, ir tik tol, kol toks teismo sprendimas lemia besitęsiančius negatyvius teisinius padarinius, ir tik tuo atveju, kai nėra kitų būdų šiems pažeidimams ištaisyti kaip tik atnaujinant bylą. Plenarinė sesija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad BPK 456 straipsnyje nurodoma tik apie vieną proceso subjektą – nuteistąjį, dėl kurio atnaujinimas BPK XXXV skyriaus normose nustatyta tvarka yra galimas; tuo atveju, jei byloje buvo priimtas išteisinamasis nuosprendis, baudžiamojo proceso įstatymas bylos atnaujinimo dėl EŽTT sprendimo (ar Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto sprendimo) nenustato. Taigi, plenarinės sesijos vertinimu, pagal BPK 456 straipsnio 1 punkte nustatytas sąlygas EŽTT sprendimas, kuriuo konstatuotas Konvencijos pažeidimas, pats savaime nėra absoliutus (savarankiškas) bylos atnaujinimo ir priimtų teismų sprendimų panaikinimo pagrindas.

Plenarinė sesija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje policijos pareigūnui baudžiamoji atsakomybė netaikyta, jis išteisintas už tarnybos įgaliojimų viršijimą dėl elgesio su sulaikomu nukentėjusiuoju. EŽTT nustatė, kad nukentėjusysis patyrė Konvencijos 3 straipsnio draudžiamą

elgesį dėl policijos pareigūno jėgos panaudojimo ir kad jo skundo dėl policijos netinkamo elgesio tyrimas neatitiko Konvencijos 3 straipsnio keliamų procesinių reikalavimų. Motyvuodamas savo sprendimą dėl Konvencijos 3 straipsnio materialiojo pažeidimo EŽTT pažymėjo, kad bet kokio fizinio smurto, kuris nebuvo griežtai būtinas dėl paties asmens elgesio, panaudojimas prieš asmenį, kurio laisvė yra apribojama ar kuris susiduria su teisėsaugos pareigūnais, žemina asmens orumą ir yra iš esmės nesuderinamas su Konvencijos 3 straipsnyje įtvirtinta teise. EŽTT, atsižvelgęs į tai, kad byloje nebuvo įtikinamai paaiškintas vienas iš nukentėjusiajam padarytų sužalojimų, padarė išvadą, jog net ir sukėlęs palyginti nedidelį pareiškėjo kūno sužalojimą policijos pareigūno smūgis į veidą po to, kai šis jau buvo pargriautas ant žemės, sumenkino pareiškėjo orumą ir prilygo nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui. EŽTT sprendimo dalyje dėl Konvencijos 3 straipsnio procesinio pažeidimo išaiškinta, kad tyrimas dėl galimai neteisėtų policijos pareigūno veiksmų prieš nukentėjusįjį nacionalinio proceso metu buvo neveiksmingas. EŽTT priminė, kad pagal Konvencijos 3 straipsnį procesinė pareiga taikoma ne rezultatui, o priemonėms, jei tyrimas turi trūkumų ir dėl jų negalima nustatyti bylos aplinkybių ar atsakingo asmens, toks tyrimas gali neatitikti efektyvumo standarto. Iš esmės remdamasis tuo, kad byloje nebuvo tikslaus ir patikimo nukentėjusiojo sulaikymo aplinkybių aprašymo, o visų pareigūnų tarnybinius pranešimus apie sulaikymo aplinkybes surašė pats išteisintas policijos pareigūnas, nenustatyta kraujosruvos ant nukentėjusiojo kairės ausies kilmė ir neįvertintas prievartos, dėl kurios atsirado šis sužalojimas, būtinumas ir proporcingumas, nesurinkta informacija dėl nukentėjusiojo skundo, kad pareigūnas tyčia sulaužė jo akinius, EŽTT padarė išvadą, kad nukentėjusiojo pareiškimo dėl netinkamo policijos pareigūnų elgesio tyrimas neatitiko pagal Konvencijos 3 straipsnį reikalaujamo veiksmingumo standarto ir taip buvo padarytas procesinis šios Konvencijos nuostatos pažeidimas.

Plenarinė sesija sprendė, kad pirmiau nurodytos faktinės aplinkybės leidžia teigti, kad nukentėjusiojo teisių pažeidimas, kurį nustatė EŽTT, nebesitęsia (jis nėra laikomas laisvės atėmimo vietoje, neribojama jo veiksmų laisvė ir pan.), nekilo ir neatitaisomų sunkių padarinių (nepataisomo sveikatos sutrikimo ir pan.). Plenarinės sesijos nuomone, šios aplinkybės nesumenkina nukentėjusio asmens teisių pažeidimo fakto, tačiau yra svarbios sprendžiant dėl *restitutio in integrum (visiškas teisių atkūrimas)* priemonių, galinčių tinkamai ir pakankamai ištaisyti pažeidimą. Plenarinė sesija pažymėjo ir tai, kad naujo tyrimo veiksmingumas nuo įvykio praėjus pakankamai daug laiko (daugiau kaip šešeriems metams) nebūtų perspektyvus, nes ištaisyti tyrimo trūkumų – atkurti sulaužytų akinių paėmimo bei ištyrimo, patikslinti policijos pareigūnų surašytų tarnybinių pranešimų apie nukentėjusiojo sulaikymo aplinkybes – realiai neįmanoma. Dėl to policijos pareigūnų elgesio tyrimo, kuris neatitiko Konvencijos 3 straipsnyje reikalaujamo veiksmingumo, atnaujinimas nesudarytų rimtų prielaidų rezultatyviai paveikti baudžiamąjį procesą.

Nagrinėjamos bylos kontekste plenarinė sesija atkreipė dėmesį taip pat į tai, kad EŽTT įvertinęs bylos aplinkybes, atsižvelgdamas į nustatytus Konvencijos 3 straipsnio materialųjį ir procesinį pažeidimus ir vadovaudamasis teisingumo pagrindais (Konvencijos 41 straipsnis), priteisė nukentėjusiajam 15 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą, kurį įpareigojo Lietuvos valstybę sumokėti per tris mėnesius. Bylos atnaujinimo procese nepateikta jokių duomenų, kad ši kompensacija nepakankama, o generalinio prokuroro prašyme nėra įvardytos faktinės aplinkybės, pagrindžiančios bylos atnaujinimo poreikį, nenurodyta argumentų, leidžiančių teigti, kad tik apeliacinės instancijos teismo priimto išteisinamojo nuosprendžio bei kasacinės instancijos teismo nutarties, kuria šis nuosprendis paliktas galioti, panaikinimas ir naujų (kitokių) sprendimų dėl policijos pareigūno priėmimas būtų tikslinga ir teisinga priemonė Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo padariniams pašalinti. Pats nukentėjusysis šiame bylos nagrinėjimo etape neišreiškė jokios pozicijos, kokie yra jo lūkesčiai dėl žalos, atsiradusios pažeidus jo teises, atlyginimo po to, kai jam EŽTT sprendimu buvo priteista piniginė kompensacija, nors apie atnaujintos bylos nagrinėjimą jis buvo informuotas, taigi tokią galimybę turėjo.

Taigi, vadovaudamasi tuo, kas išdėstyta, plenarinė sesija padarė išvadą, kad nėra pagrindo tenkinti generalinio prokuroro prašymą ir atnaujinti baudžiamąją bylą bei panaikinti policijos pareigūną išteisinantį apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir paskesnę kasacinės instancijos teismo nutartį, kuria šis nuosprendis paliktas galioti.

III. CIVILINĖS BYLOS

Bendrosios nuostatos

Dėl ieškinio senaties termino ieškiniui dėl draudimo išmokos priteisimo pradžios skaičiavimo

Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė (toliau – ir bendrovė, ieškovė) prašė teismo iš draudikės (toliau – ir atsakovės) priteisti draudimo išmoką už nuostolius, priteistus kitoje byloje, kurioje konstatuota, kad bendrovės buvusios bankroto administratorės (toliau – bankroto administratorė, draudėja) sąskaitos dėl papildomų administravimo išlaidų išrašytos ir pagal jas išmokėti pinigai nesant tam teisinio pagrindo. Ieškovė nurodė, kad bankroto administratorės profesinės civilinės atsakomybės draudimą buvo apdraudusi atsakovė. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, be kita ko, sprendė, kad praleistas vienerių metų ieškinio senaties terminas reikalavimui pareikšti.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 1.125 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad iš draudimo teisinių santykių atsirandantiems reikalavimams taikomas sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas. Kasacinio teismo yra išaiškinta, kad vienerių metų ieškinio senaties termino pradžios skaičiavimas prasideda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo, kada draudikas atsisako vykdyti sutartinę prievolę – išmokėti draudimo išmoką nukentėjusiajam (trečiajam asmeniui) arba nepateikia jokie atsakymo į pretenziją per Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 98 straipsnio 2 dalyje nustatytą 30 dienų terminą. Šiam momentui nustatyti turi reikšmės aplinkybė, ar nukentėjęs asmuo visų pirma pareiškia ieškinį dėl žalos atlyginimo draudėjui, o vėliau pasinaudoja tiesioginio reikalavimo teise draudikui. Ta aplinkybė, kad nukentėjęs asmuo pirmiausiai pareiškia ieškinį draudėjui dėl žalos atlyginimo, nepanaikina tiesioginės nukentėjusio asmens reikalavimo teisės į draudiką. Kasacinis teismas išaiškino, kad tuo atveju, kai žalos atlyginimo reikalavimas teismine tvarka pareiškiamas draudėjui (žalą padariusiam asmeniui), draudžiamojo įvykio faktas – žalos atlyginimo prievolė ir žalos dydis – paaiškėja tik įsiteisėjus teismo procesiniam sprendimui. Kasacinis teismas konstatavo, kad tokiais atvejais nėra pagrindo spręsti, jog asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą dėl atsisakymo mokėti draudimo išmoką anksčiau, nei įsiteisėjo teismo sprendimas žalos atlyginimo byloje.

GINČO atveju remdamasi 2019 m. sausio 10 d. įsiteisėjusiu teismo sprendimu, ieškovė 2019 m. sausio 16 d. pateikė prašymą (pretenziją) draudikei sumokėti draudimo išmoką. 2019 m. kovo 4 d. atsakovė (draudikė) pateikė ieškovei sprendimą atsisakyti mokėti draudimo išmoką, remdamasi tuo, kad įvykis, kurio pagrindu prašoma išmokėti draudimo išmoką, yra nedraudžiamasis. Kasacinis teismas sprendė, kad būtent nuo šio momento ieškovė sužinojo apie savo teisių pažeidimą ir kad nuo šio draudikės atsisakymo sumokėti draudimo išmoką dienos prasidėjo ieškinio senaties termino eiga ieškovei (nukentėjusiam trečiajam asmeniui) teisme pareikšti ieškinį atsakovei (draudikei). Ieškovė šioje byloje pateikė teisme ieškinį atsakovei (draudikei) 2019 m. balandžio 5 d., taigi nepraleidusi vienerių metų ieškinio senaties termino.

Kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus, be kita ko, ir dėl to, kad teismai nepagrįstai sprendė, kad praleistas vienerių metų ieškinio senaties terminas reikalavimui pareikšti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-1075/2020

Asmenys

Dėl teisės į atvaizdą apsaugos ir šios teisės ribojimų

Ieškovas prašė priteisti iš atsakovės žalos atlyginimą, šį reikalavimą grįsdamas tuo, kad buvo pažeista jo teisė į atvaizdą: ieškovas, nesant jo sutikimo, buvo ne tik filmuojamas, bet filmuota medžiaga buvo du kartus parodyta per nacionalinę televiziją. Viešai demonstruota vaizdo medžiaga TV3 televizijos laidoje „Farai“, ieškovo įsitikinimu, pažeidė ne tik jo teisę į atvaizdą, bet ir jo garbę bei orumą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas konstatavo, kad asmens konkludentiniai veiksmai – neprieštaravimas filmavimui – negali būti savaimė vertinami kaip sutikimas ir viešai rodyti filmuotą medžiagą. Kitaip tariant, jei asmuo, matydamas ir suvokdamas, kad yra filmuojamas, neišreiškia nesutikimo dėl filmuotos medžiagos transliavimo, tai nesudaro pagrindo vertinti, kad buvo duotas sutikimas ir filmuotą medžiagą transliuoti, juolab kad filmuojamas asmuo negali žinoti, kokio turinio, apimties bus ši medžiaga, kaip ji bus sumontuota, kaip pateikta (paminint ar ne filmuoto asmens duomenis, rodant ar ne jo veidą, komentuojant ar ne rodomą filmuotą medžiagą). Teismų akcentuota (kaip patvirtinanti sutikimo buvimą) aplinkybė, kad ieškovas ir vėliau nereiškė prieštaravimo dėl vaizdo įrašo transliavimo, neprilygintina konkludentiniams veiksams, kurie patvirtintų, kad sutikimas buvo duotas. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje pažymimas būtinumas pateikti įrodymus, kad buvo gautas asmens sutikimas būti užfiksuotam vaizdo įrašė ar kad kadrai būtų transliuojami per televiziją.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad vaizdo įrašo transliavimo teisėtumą, taigi ir asmens, kurio atvaizdas užfiksuotas vaizdo medžiagoje, atitinkamo sutikimo atlikti tokius veiksmus gavimą turi pareigą įrodiuoti atsakovas. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad byloje nėra vaizdo įrašo, dėl kurio transliavimo teisėtumo (įskaitant sutikimo (ne)buvimą) sprendžiamas klausimas šioje byloje. Atsižvelgiant į tai, kad byloje nėra tiesioginio įrodymo, t. y. per televiziją rodyto vaizdo įrašo, jo atitiktis EŽTT praktikoje išdėstytiems kriterijams – ar filmuota medžiaga prisideda prie visuotinės reikšmės diskusijos, pateikta informacija būtina demokratinėje visuomenėje, koks yra pranešimo dalykas, gavimo būdas ir teisingumas, kokia publikacijos forma ir turinys, ar žurnalistai veikė sąžiningai, laikėsi etikos principų – įrodiuotina kitomis įrodiuotomis priemonėmis (netiesioginiais įrodymais), pvz., liudytojų parodymais ir pan.

Kasacinis teismas konstatavo, kad esant nustatyta aplinkybei, jog ieškovas žalą kildina ne iš filmavimo veiksmų, o iš filmuotos medžiagos pavišimo per televiziją, teismų turėjo būti vertinama, ar būtent šie veiksmai, o ne filmavimas, atlikti nežeminant ieškovo asmens garbės, orumo ir dalykinės reputacijos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad filmavimas gali būti objektyvus ir atspindėti objektyvią įvykių realybę (pvz., pažeidimo padarymo faktą), tačiau nufilmuota medžiaga gali būti parodyta tokiu būdu, koks ne tik gali žeminti asmens garbę ir orumą, bet ir visiškai iškreipti visą vaizdo įrašo kontekstą. Nors teismai akcentavo neteisėtus ieškovo veiksmus (padarytą viešosios tvarkos pažeidimą), kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad viešam filmuotos medžiagos, kuria fiksuojamas pažeidimas, demonstravimui pateisinti to nepakanka. Teismas turi nustatyti, ar buvo teisėtas ir pagrįstas visuomenės poreikis žinoti pažeidimo aplinkybes ir (ar) kitą susijusią informaciją (asmens duomenis, faktines detales ir pan.). Aplinkybė dėl visuomenės pagrįsto poreikio (ne)buvimo nustatyta, atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, paliečius interesus, atsiradusius padarinius, kitus aspektus, kurie suponuotų išvadą, jog konkretus atvejis kelia svarbių klausimų, jo pavišimu inicijuojamos visuotinės svarbos diskusijos platesniame visuomenės rate.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad, teismams nustačius, jog ieškovas žalą kildina ne iš filmavimo veiksmų, o iš filmuotos medžiagos pavišimo per televiziją, turėjo būti nustatyta, ar atsakovės veiksmai šiuo atveju apsiribojo vien filmavimu, ar ji atliko ir kitas funkcijas, pvz., buvo atsakinga už vaizdo medžiagos montavimą, įgarsinimą ir pan.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Šeimos teisė

Dėl nepilnamečio vaiko atskyrimo nuo tėvo

Ieškovas (vaiko biologinis tėvas) prašė teismo nustatyti nepilnamečio vaiko gyvenamąją vietą su ieškovu, jam grąžinti nepilnametį vaiką iš atsakovo (vaiko patėvio). Trečiasis asmuo (vaiko senelė), pareikšdama savarankiškus reikalavimus, prašė atskirti vaiką nuo ieškovo, nustatyti vaikui laikinąją globą, globėju paskiriant atsakovą. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškovo ieškinį ir nustatė vaikui nuolatinę globą, globėju skiriant atsakovą, nustatė vaiko gyvenamąją vietą globėjo gyvenamojoje vietoje. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir tenkino ieškinį. Šioje byloje ginčas kilo tarp ieškovo ir atsakovo dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo bei galimybės rūpintis vaiku.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad vaiko teisė žinoti savo tėvus, būti jų auklėjamam ir vaiko teisė į šeimos ryšius ne visada reiškia tą patį. Nors Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas vaikui leidžia turėti ne daugiau kaip du tėvus, t. y. motiną ir tėvą, tačiau tai nereiškia, kad vaiko šeimą visada sudarys tik vaiko tėvas ir motina. Konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu priimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimai esminės reikšmės neturi. Todėl dėl galinčių kilti įvairių situacijų (tėvų negyvenimas kartu, tėvų negalėjimas rūpintis vaiku ir t. t.) vaiko šeimą gali sudaryti ir kiti asmenys nei biologiniai vaiko tėvai, pavyzdžiui, vaiko patėvis, pamotė, vaiko seneliai, globėjai ir pan., kurie rūpinasi vaiku, turi su juo emocinį kontaktą ir užtikrina jo kaip savarankiškos asmenybės ugdymą. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad „šeimos gyvenimo“ egzistavimas ar nebuvimas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio tikslais iš esmės yra fakto klausimas, priklausantis nuo to, ar praktikoje egzistuoja glaudūs asmeniniai ryšiai.

CK 3.179 straipsnyje, reglamentuojančiame tėvų ir vaiko atskyrimą, nėra apibrėžtas sąrašas aplinkybių, kurioms esant vaikas gali būti atskirtas nuo tėvų, o nurodytas tik bendras principas, kad toks atskyrimas nuo tėvų gali būti daromas dėl susiklosčiusių objektyvių aplinkybių (dėl ligos ir pan.), kai reikia nuspręsti, kur turi gyventi vaikas. Vaiko atskyrimas nuo vieno iš tėvų gali būti ir viena iš laikinų priemonių, kuri leistų veiksmingai suderinti prieštarungus visų suinteresuotų asmenų interesus – užtikrinti vaikui geriausias įmanomas gyvenimo sąlygas, ginti vaiko šeimos gyvenimą su socialiniais tėvais ir kartu nenutraukti ar bereikalingai nesilpninti vaiko ir jo biologinių tėvų ryšio. Dėl to, siekiant tinkamai ir veiksmingai taikyti nurodytą teisės normą, CK 3.179 straipsnyje įtvirtintą objektyvių aplinkybių kriterijų reikėtų aiškinti plačiai – tėvo ir vaiko ryšio praradimas dėl vaiko ilgalaikio gyvenimo ne su tėvu gali atitikti objektyvių aplinkybių kriterijų pagal CK 3.179 straipsnį. Atsižvelgdamas į tai ir į šioje byloje esančius rašytinius įrodymus bei trečiojo asmens savarankiškų reikalavimų faktinį pagrindą dėl vaiko atskyrimo nuo ieškovo, kasacinis teismas darė išvadą, kad tokiomis objektyviomis aplinkybėmis pripažintinas nepilnamečio vaiko susvetimėjimas su tėvu, ryšio su juo praradimas, kurį iš dalies lėmė tai, jog vaiko motina sukūrė kitą šeimą ir vaikas joje gyveno. Susiklosčius tokiai situacijai ieškovas nesugebėjo visapusiškai dalyvauti vaiko gyvenime, puoselėti socialinius dvasinius ryšius su vaiku, tokiu būdu sudarydamas sąlygas, jog nepilnamečio vaiko teisių įgyvendinimą bei jo interesų tenkinimą iš esmės užtikrino atsakovo ir vaiko motinos šeima. Tačiau tokia situacija nereiškia, kad ieškovui buvo uždrausta bendrauti su vaiku ar teikti jam išlaikymą, ir nepateisina vaiko apleidimo, o tai padaręs tėvas turi suvokti natūralias tokio veiksmo (neveikimo) pasekmes – susvetimėjimą. Iš šalių paaiškinimų matyti, kad ieškovui poreikis bendrauti su sūnumi atsirado tik po vaiko motinos mirties. Ieškovas ilgą laiką pakankamai nesirūpino vaiku, materialiai jį išlaikė tik iš dalies, bendravo epizodiškai, bylos nagrinėjimo metu pateikti įrodymai sudaro prielaidas daryti išvadą apie komplikotą vaiko santykį su tėvu (ieškovu). Be to, bendravimas tarp ieškovo ir sūnaus nevyko ir teismo proceso metu,

vaikas vengia bendrauti su tėvu, jo bijo, jam esant jaučiasi nesaugus. Nesant tėvo ir vaiko ryšio jų abiejų gyvenimas kartu yra negalimas, kol emocinis ryšis nebus atkurtas. Tokia situacija, kai tėvas ir sūnus sunkiai bendrauja, gali būti ir laikina, nes iš bylos duomenų matyti, kad ieškovas, rekomenduotas specialistų, lanko tėvystės įgūdžių kursus, t. y. deda pastangas ryšiui su vaiku atkurti. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismui tikslinga spręsti dėl laikino nepilnamečio vaiko atskyrimo nuo ieškovo (tėvo) ir globos nepilnamečiam vaikui skyrimo, įvertinant tai, kad tokio teisinio statuso nustatymas nekomplikuotų šalių bendravimo, palengva suartintų tėvą ir sūnų vieną su kitu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad išsprendus vaiko atskyrimo nuo tėvo klausimą, kartu spręstinas ir globos nepilnamečiam vaikui skyrimo klausimas (CK 3.252 straipsnis). Atskirtiems nuo tėvų vaikams išsaugomos visos asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos, pagrįstos giminyse (CK 3.179 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad vaikų atskyrimas nuo tėvų iš esmės atsižvelgiant į susiklosčiusią padėtį neriboja vaikų teisių ir pareigų, susijusių su tėvais, t. y. jos lieka be ribojimų tokios, kokios nustatytos įstatyme. Taigi, ieškovas turės teisę ir pareigą su vaiku bendrauti stengdamasis atkurti su vaiku prarastą ryšį. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad vaiko atskyrimas nuo tėvo panaikinamas išnykus aplinkybėms, dėl kurių vaikas nuo tėvo buvo atskirtas (CK 3.181 straipsnio 1 dalis).

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir šiam teismui perdavė bylą nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-251-378/2020

Daiktinė teisė

Dėl daugiabučių namų savininkų bendrijos narių susirinkimo ir bendrijos valdybos kompetencijos priimant sprendimus

Ieškovė nurodė, kad jungtinės veiklos sutarties pagrindu daugiabučio namo butų ir kitų patalpų savininkai ją buvo įgalioję administruoti ir prižiūrėti namo gyvenamosios dalies bendrojo naudojimo patalpas. Ieškovė ginčijo vėliau įregistruotos šio daugiabučio namo bendrijos (toliau – Bendrija) valdybos susirinkimo posėdžiuose priimtus sprendimus išrinkti ir samdyti naują namo bendrojo naudojimo objektų administratorių, nes, ieškovės teigimu, nurodyti sprendimai priimti nesilaikant teisės aktų reikalavimų, viršijus kompetenciją. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį. Šioje byloje kilo ginčas dėl daugiabučių namų savininkų bendrijos narių susirinkimo ir bendrijos valdybos kompetencijos priimant sprendimus, susijusius su sutarties su bendrojo naudojimo objektų administratoriumi sudarymu, bei daugiabučių namų savininkų bendrijos narių susirinkimo teisės tvirtinti bendrojo naudojimo objektų aprašą, esant sudarytai sutarčiai su bendrojo naudojimo objektų administratoriumi.

Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad net ir tais atvejais, kai namo bendrojo naudojimo objektų administratoriaus sutartyje su savininkų bendrija ar jungtinės veiklos sutarties dalyviais nustatyta, kad namo bendrojo naudojimo objektų atnaujinimo darbų, namo techninės priežiūros ir kitų su administruojamu namu susijusių paslaugų pirkimus organizuoja, sutartis su atrinktais paslaugų teikėjais sudaro administratorius, savininkų bendrija ar jungtinės veiklos sutarties dalyviai turi galimybę kontroliuoti tokių sutarčių sudarymą ir vykdymą, taip užtikrindami butų ir kitų patalpų savininkų interesą gauti kokybiškas, jų interesus atitinkančias daugiabučių namų priežiūrai būtinas paslaugas ir viešąjį interesą tinkamai eksploatuoti ir išsaugoti daugiabučius namus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šis Konstitucinio Teismo išaiškinimas nagrinėjamai bylai aktualus dėl to, kad iš jo matyti, jog tais atvejais, kai daugiabučių namų savininkų bendrijos sudaro sutartis su bendrojo naudojimo objektų administratoriais, nepriklausomai nuo administravimo paslaugų, kurias pagal tokias sutartis įsipareigoja teikti administratoriai, apimties, daugiabučių namų savininkų bendrijos išlieka daugiabučių namų valdymo forma, užtikrinančia daugiabučių namų savininkų, o kartu ir viešąjį interesą tinkamai eksploatuoti ir išsaugoti daugiabučius namus.

Kasacinio teismo vertinimu, sistemiškai aiškinant Lietuvos Respublikos daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymo (toliau – DNSBĮ) 10 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatytą teisinį reguliavimą, pagal kurį bendrijos narių visuotinis susirinkimas priima sprendimus dėl bendrijos administravimo būdo ir bendrojo naudojimo objektų nuolatinės techninės priežiūros (eksploatavimo) ir naudojimo organizavimo, ir šio įstatymo 2 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad bendrijos administravimas – bendrijos valdymo organo atliekamas bendrojo naudojimo objektų valdymo organizavimas, ūkinių ir finansinių reikalų tvarkymas, darytina išvada, jog šiose normose įtvirtintas teisinis reguliavimas nustato teisę bendrijos narių visuotiniam susirinkimui priimti sprendimus dėl sutarties sudarymo su daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektų administratoriumi, kadangi bendrijos valdymo organo atliekamas bendrojo naudojimo objektų valdymo organizavimas negali būti aiškinamas kaip reiškiantis tik paties bendrijos valdymo organo tiesiogiai atliekamą bendrojo naudojimo objektų valdymą. Pagal DNSBĮ 16 straipsnio 7 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą bendrijos valdyba atsako už jai visuotinio susirinkimo (įgaliotinių susirinkimo) pavestų ir teisės aktuose nustatytų funkcijų tinkamą atlikimą. Vadinasi, Bendrijos narių susirinkimui nutarus samdyti namo administratorių ir įgalioti Bendrijos valdybą atrinkti administratorių bei pasirašyti sutartį, Bendrijos valdyba teisėtai atrinko daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektų administratorių, o Bendrijos pirmininkas, kuris pagal DNSBĮ 15 straipsnio 1 dalį yra ir Bendrijos valdybos pirmininkas, teisėtai pasirašė su juo sutartį. Taigi, pagal nustatytą teisinį reguliavimą, esant įsteigta gyvenamojo namo butų ir kitų patalpų savininkų bendrijai, sutartį su bendrojo naudojimo objektų administratoriumi sudaro bendrija, bet ne patalpų savininkai.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad pagal DNSBĮ 10 straipsnio 1 dalies 10 punkte nustatytą teisinį reguliavimą bendrijos narių visuotinis susirinkimas tvirtina bendrojo naudojimo objektų aprašą. Vadinasi, Bendrijos susirinkimas nagrinėjamu atveju turėjo teisę patvirtinti bendrojo naudojimo objektų aprašą. Pažymėtina, kad bendrojo naudojimo objektų aprašo turinį lemia ne ši aprašą sudarančio subjekto ir netgi ne daugiabučio namo savininkų subjektyvi valia. Bendrojo naudojimo objektų aprašo turinį lemia objektyvus faktinių aplinkybių įvertinimas pagal CK 4.82 straipsnio 1 dalyje, DNSBĮ 2 straipsnio 3, 4, 15 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir atmetė ieškinį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-403/2020

Sutarčių teisė

Dėl sutarties perleidimo (kaip prievolės asmenų pasikeitimo būdo)

UAB LITGAS (toliau – kreditorė) ir ieškovė sudarė gamtinių dujų pirkimo–pardavimo Sutartį (toliau – Dujų tiekimo sutartis), kurioje buvo įtvirtinta ieškovės pareiga pagal įstatymą šilumos gamybai skirtas dujas pirmumo tvarka pirkti iš suskystintųjų gamtinių dujų (toliau – SGD) terminalo. Tarp ieškovės ir atsakovių sudarytos vėlesnės sutarties (toliau – Pasibaigimo sutartis) sąlygomis atsakovės įsipareigojo perimti ieškovės teises ir įsipareigojimus dėl Prienų rajonui skirto privalomo gamtinių dujų kiekio pagal Dujų tiekimo sutartį. Ieškovė prašė teismo iš atsakovių priteisti patirtus nuostolius, kuriuos, jos teigimu, patyrė dėl neteisėtų atsakovių veiksmų, t. y. tinkamai neįvykdytos jų sutartinės prievolės perimti visą dujų kiekį, skirtą Prienų rajonui. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir tenkino ieškinio dalį.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK tiesiogiai nėra įtvirtintas, teisės teorijoje minimas prievolės asmenų pasikeitimo būdas – sutarties perleidimas (angl. *assignment of a contract*). Tačiau CK 6.156 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, taip pat sudaryti ir CK nenustatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams. Taigi, šalys turi teisę sudaryti ir CK nenustatytas sutartis, pvz., sudarydamos susitarimą dėl sutarties perleidimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad Tarptautinio

privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengtuose ir 1994 m. paskelbtuose Tarptautinių komercinių sutarčių principuose yra įtvirtintos savarankiškos taisyklės, skirtos tiek reikalavimo perleidimui, tiek skolos perkėlimui, tiek sutarties perleidimui. Kadangi sutarties perleidimu yra perleidžiamos tiek sutartinės teisės, tiek sutartinės pareigos (pvz., skola), tai UNIDROIT 9.3.3 straipsnyje įtvirtinta taisyklė, kad perleidžiant sutartį yra būtinas kitos šalies sutikimas. Ši UNIDROIT principų taisyklė suformuluota analogiškai taisyklei, kuri skirta skolos perkėlimui (UNIDROIT principų 9.2.3), nors vartojamos ir skirtingos sąvokos. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad sutarties perleidimas yra mišrus prievolės asmenų pasikeitimo būdas, kai viena sutartimi perkeliama visos iš sutarties kylančios teisės ir pareigos, įskaitant skolą ir reikalavimo teisę. Todėl taikomas ir pagrindinis reikalavimas norint perleisti skolą – kreditoriaus sutikimas. Kreditoriaus sutikimo nebuvimas tokių susitarimą daro negaliojantį.

Kasacinio teismo vertinimu, kadangi Pasibaigimo sutarties 10 punkte nustatytas teisių ir pareigų perkėlimas pagal sutartis su trečiaisiais asmenimis, todėl šalių sudarytos Pasibaigimo sutarties 10 punkto dalį dėl teisių ir pareigų perleidimo pagal Dujų tiekimo sutartį galima būtų kvalifikuoti kaip sutarties perleidimą. Tokiu atveju taikytinas CK 6.116 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reikalavimas, kad perkelti savo skolą kitam asmeniui skolininkas gali tik tuo atveju, kai kreditorius sutinka, jeigu kituose įstatymuose, reglamentuojančiuose finansų įstaigų ir finansų įstaigų sistemos stabilumą ir patikimumą, nenustatyta kitaip. Įstatymas nenustato, kokia forma turi būti išreiškiamas kreditoriaus sutikimas dėl skolos perkėlimo. Tačiau bet kuriuo atveju kreditoriaus sutikimas turi būti aiškus, apibrėžtas (angl. *definite*) ir nedviprasmiškas (angl. *unequivocal*). Todėl turi būti laikomasi analogiškos akceptui taisyklės, kai tylėjimas ar neaktyvumas patys savaime negali būti prilyginti akceptui (CK 6.173 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgdamas į šiuos kreditoriaus sutikimui keliamus reikalavimus, kasacinis teismas darė išvadą, kad vien kreditoriaus informavimas apie sutarties perleidimą ar naujojo skolininko naujos sutarties sudarymas su kreditoriumi negali būti vertinami kaip aiškus ir nedviprasmiškas kreditoriaus sutikimas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad šios bylos atveju ieškovei susitariant Pasibaigimo sutartimi dėl teisių ir pareigų perleidimo pagal Dujų tiekimo sutartį, buvo būtinas kreditorės UAB LITGAS sutikimas. Be to, sprendžiant dėl ieškovės ir atsakovių teisės perleisti (perimti) teises ir pareigas Pasibaigimo sutartimi, gražinant Prienų rajono šilumos ūkio valdymą atsakovėms, turi būti atsižvelgiama į Šilumos ūkio įstatymo 37 straipsnyje įtvirtintus ribojimus. Pasibaigimo sutarties pasirašymo dieną galiojusio Šilumos ūkio įstatymo 37 straipsnio 4 dalis nustatė, jog, pasibaigus valdymo perdavimo laikotarpiui, valdymą perėmusiam subjektui draudžiama kartu su gražinamu turto valdymu perduoti neįvykdytus finansinius įsipareigojimus ar kitas šio subjekto neįvykdytas prievoles, susijusias su gražinamu turto valdymu. Kasacinio teismo nuomone, ši įstatymo nuostata, vertinant lingvistiškai bei pagal ją ginamą viešojo pobūdžio interesą, yra imperatyvi, todėl sutarties šalys negali susitarti kitaip, nei nustato minėta įstatymo norma. Be to, ši norma turi būti aiškinama kaip draudžianti valdymą perėmusiam subjektui gražinant turto valdymą iki valdymo perdavimo atsiradusius įsipareigojimus perduoti naujiems valdytojams. Tai reiškia, kad iki 2015 m. rugsėjo 1 d. pagal Dujų tiekimo sutartį atsiradusių ir neįvykdytų įsipareigojimų ieškovė neturėjo teisės perduoti atsakovėms.

Kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas visiškai nevertino, ar buvo kreditorės sutikimas dėl teisių ir pareigų pagal Dujų tiekimo sutartį perdavimo, ar toks susitarimas galioja ir (ar) kokia apimtimi galioja, taip pat nepagrįstai sprendė, kad ginčo atveju visiškai netaikytina Šilumos ūkio įstatymo 37 straipsnio 4 dalis, bei neatsižvelgė, ar nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1354 patvirtinto Gamtinių dujų tiekimo diversifikavimo tvarkos aprašo 10 punkte įtvirtintas gamtinių dujų pirkimo eiliškumas. Dėl to kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir perdavė šiam teismui bylą nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-244-611/2020

Dėl neterminuotos socialinio būsto nuomos sutarties pabaigos bei padarinių, kai asmuo nebeatitinka asmens, kuriam gali būti nuomojamas socialinis būstas, statuso

Ieškovė prašė išskeldinti atsakovę su jai priklausančiu turtu iš Vilniaus miesto savivaldybei nuosavybės teise priklausančio socialinio būsto, nesuteikiant kito gyvenamojo ploto. Ieškovė nurodė, kad, remiantis atsakovės metinės turto deklaracijos duomenimis, nustatyta, jog jos gautos pajamos viršija Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme (toliau – PBĮĮ) nustatytus dydžius, be to, jai nuosavybės teise priklauso gyvenamosios patalpos, todėl atsakovė nebeatitinka asmens, turinčio teisę į socialinį būstą, statuso, ir prarado teisę į socialinį būstą, dėl to turi būti iš jo išskeldinta. Atsakovė priešiškiniumi prašė įpareigoti Vilniaus miesto savivaldybės administraciją pratęsti (sudaryti) su ja ginčo gyvenamųjų patalpų nuomos sutartį rinkos kainomis. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį, o priešiškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį ir netenkino ieškinio reikalavimo dėl išskeldinimo.

Atsižvelgdamas į PBĮĮ nuostatas, kasacinis teismas konstatavo, kad asmuo (šeimos) teisė į socialinio būsto nuomą yra laikino (terminuoto) pobūdžio, ji tęsiasi tol, kol asmuo (šeima) atitinka įstatyme įtvirtintus kriterijus. Ši sąlyga yra objektyvi, iš esmės nepriklauso nuo šalių, ypač nuo socialinį būstą suteikiančio asmens (nuomotojo), valios, ir nėra aišku, kada ji įvyks ir ar iš viso įvyks. Todėl iš esmės socialinio būsto nuomos sutartis yra sąlyginis sandoris, kai sandorio šalių teisių arba pareigų atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga priklauso nuo tam tikrų sąlygų buvimo ar nebuvimo (CK 1.66 straipsnio 1 dalis). Sąlyginiai sandoriai gali būti su atidedamąja ir su naikinamąja sąlyga (CK 1.66 straipsnio 2, 3 dalys). Naikinamoji sąlyga lemia sandoriu nustatomų teisių ir pareigų pasibaigimą (CK 1.66 straipsnio 3 dalis). Įvertinus tai, kad socialinio būsto nuomos sutartis nebegali tęstis, kai nuomininkas praranda asmuo, dėl savo turtinės padėties turinčio teisę į socialinio būsto nuomą, statusą, socialinio būsto nuomos sutartis atitinka sąlyginio sandorio su naikinamąja sąlyga esmę. Tai reiškia, kad, asmeniui dėl pasikeitusios turtinės padėties netekus teisės į socialinio būsto nuomą, socialinio būsto nuomos sutarties šalių teisės ir pareigos pasibaigia. Šis teisinių santykių pasibaigimo pagrindas nepriklauso nuo socialinį būstą suteikiančio asmens (nuomotojo) valios, tokia sąlyga nustatyta įstatyme, paprastai ji perkeliama į socialinio būsto nuomos sutartis ir privaloma jos šalims. Todėl tokiais atvejais nėra pagrindo spręsti, kad sutartis nutraukiama socialinį būstą suteikiančio asmens (nuomotojo) valia, o kartu – kad ji gali būti nutraukta tik teismo tvarka. Vis dėlto kasacinis teismas pažymėjo, kad, atsižvelgiant į aptariamų teisinių santykių visuomeninę svarbą, jų įtaką konstitucinės asmens teisės į būstą įgyvendinimui, sutarties pasibaigimo momentas turi būti nustatyta tvarka užfiksuotas, apie tai informuotas nuomininkas, jam suteikiamas protingas terminas kitam būstui susirasti ir socialiniam būstui atlaisvinti.

Kasacinis teismas nurodė, kad ginčo atveju sutarties terminas joje nenurodytas, todėl sutartis laikytina neterminuota, sutartiniai santykiai pagal ją tęsiasi tol, kol nuomininkas pagal PBĮĮ turi teisę į socialinį būstą arba kol sutartis nenutraukiama kitais pagrindais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisme nagrinėjant ginčą dėl išskeldinimo, kai socialinio būsto nuomos sutartis pasibaigė nuomininkui nebeatitinkant PBĮĮ nuostatų reikalavimų, turėtų būti patikrinamas ir sutartinių nuomos santykių pabaigos pagrindų (ne)egzistavimas, o nustatytų aktualių faktinių aplinkybių pagrindu sprendžiama dėl išskeldinimo. Tokiu būdu įvyktų tiek išskeldinimo, tiek sutartinių gyvenamosios patalpos nuomos teisinių santykių pabaigos, kaip išskeldinimo pagrindo, teisėtumo teisminė patikra, kuri atitiktų CK 6.610 straipsnio esmę.

Kasacinis teismas atsižvelgdamas tiek į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT), tiek į kasacinio teismo suformuotą praktiką, konstatavo, kad, vertinant atsakovės išskeldinimo iš socialinio būsto pagrįstumą, turėjo būti atliktas tokios ribojančios priemonės proporcingumo vertinimas, kuris laikytinas itin svarbia garantija. Šiuo atveju bylą nagrinėję teismai atsakovės teisės į būstą neliečiamybę aspektu apskritai nepasisakė, šios teisės ribojimo aplinkybių neanalizavo, jas pagrindžiančių bylos įrodymų, jų pakankamumo nevertino, taip nukrypdami nuo EŽTT ir kasacinio teismo suformuotos praktikos dėl išskeldinimo iš būsto, teisės į būstą neliečiamybę.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalis dėl ieškovės reikalavimo iškeldinti atsakovę iš socialinio būsto ir perdavė šį reikalavimą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-246-248/2020

Dėl atsakomybės už šilumos apskaitos prietaisų sugadinimą

Ieškovė nurodė, kad ji yra šilumos tiekėja ir šilumos perdavimo tinklais tiekia šilumą į daugiabučius gyvenamuosius namus Kaune. Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovės žalą, patirtą dėl sugadintų šilumos apskaitos prietaisų atsakovės administruojamuose nurodytuose daugiabučiuose namuose, atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš Šilumos ūkio įstatyme ir jį lydinčiuose teisės aktuose įtvirtinto reglamentavimo išplaukia, jog: pirma, šilumos tiekėjai privalo šilumos vartotojams priklausančiose patalpose, tenkindami jų interesą gauti šilumos energiją, savo lėšomis įrengti ir laikyti šilumos apskaitos prietaisus; antra, patalpų, kuriose laikomi tiekėjui priklausantys šilumos apskaitos prietaisai, savininkai bei bendrojo naudojimo objektus administruojantis valdytojas turi pareigą juos (prietaisus) saugoti. Daiktinės teisės prasme šilumos apskaitos prietaisai laikytini šilumos tiekėjui nuosavybės teise priklausančiais kilnojamaisiais daiktais (CK 4.2 straipsnio 3 dalis), kurie, vykdant įstatymu nustatytą pareigą, turi būti laikomi kitiems savininkams priklausančiose patalpose (nekilnojamuosiuose daiktuose) (CK 4.2 straipsnio 1, 2 dalys). Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamas ginčas kvalifikuotinas kaip kilęs iš ieškovei (šilumos tiekėjui) priklausančių šilumos apskaitos prietaisų neatlygintinos pasaugos santykių, įstatymo pagrindu atsiradusių tarp jos ir atsakovės, daugiabučių namų bendro naudojimo patalpų administruojančios valdytojos. Dėl to atsakomybės už šilumos apskaitos prietaisų sugadinimą klausimui aktualus CK nustatytas pasaugos sutartinių santykių reglamentavimas ir kasacinio teismo praktika dėl jo aiškinimo ir taikymo.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, jog atsakovė neturėjo teisinės pareigos užtikrinti administruojamuose pastatuose esančių ieškovės šilumos apskaitos prietaisų saugumo, kadangi buvo sudariusi šilumos pastatų šildymo ir karšto vandens sistemų priežiūros sutartis su trečiaisiais asmenimis, kaip pastatų šildymo ir karšto vandens prižiūrėtojais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šilumos tiekimo santykių reglamentavime (be kita ko, Šilumos ūkio įstatymo 20 straipsnyje, Šilumos tiekimo ir vartojimo taisyklių 141.1 punkte) nustatyta pastato valdytojo teisė pačiam prižiūrėti pastato šildymo ir karšto vandens sistemas arba sudaryti sutartį su pastatų šildymo ir karšto vandens prižiūrėtoju, tačiau nėra nuostatų, kurių pagrindu būtų galima priėti prie išvados, kad tuo atveju, kai tokios sutartys sudaromos, prižiūrėtoju pereina ir įstatyme įtvirtinta šilumos apskaitos prietaisų, kaip kilnojamųjų daiktų, pasaugos prievolė. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad teisės aktuose įtvirtintas pastatų šildymo ir karšto vandens prižiūrėtojo statusas susijęs su šių sistemų tinkamo funkcionavimo užtikrinimu, bet ne su fizine jas sudarančių daiktų apsauga.

Pasisakydamas dėl turto saugotojo pagal įstatymą civilinės atsakomybės pagrindų, kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad jeigu saugotojas saugo turtą neatlygintinai, tai jo civilinė atsakomybė atsiranda bendraisiais civilinės atsakomybės pagrindais – esant žalai, neteisėtiems veiksams, kaltei ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksų ir žalos (nuostolių). Žalą, neteisėtus veiksmus ir priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksų ir žalos (nuostolių) privalo įrodyti kreditorius (nuostolių atlyginimo reikalaujantis asmuo). Pagal CK 6.248 straipsnio 1 dalį skolininko (žalą padariusio asmens) kaltė yra preziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. Kaltės prezumpcija, siekdamas išvengti civilinės atsakomybės prievolės, turi paneigti skolininkas. Kasacinis teismas yra taip pat išaiškinęs, kad aplinkybė, jog paliktas saugoti daiktas neišsaugotas, objektyviai rodo, kad saugotojas neįvykdė teisinės pareigos ir atliko neteisėtus veiksmus. Atsižvelgdamas į tai bei į tai, kad atsakovė turėjo teisinę pareigą rūpintis šilumos apskaitos prietaisų apsauga ir byloje nustatyti jų sugadinimo faktai, kasacinis teismas konstatavo atsakovės neteisėtus veiksmus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad norėdama paneigti savo kaltę atsakovė turėjo įrodyti, kad saugojo daiktus kaip atidus

ir rūpestingas savininkas, saugantis savo turtą. Kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad, priešingai negu sprendė pirmosios instancijos teismas, atsakovės kaltei paneigti nepakankamos 2019 m. birželio 19 d. statinių apžiūros aktuose konstatuotos aplinkybės, kad pastatų laiptinių rūšiai rakinami ir šilumos punktų durys užrakintos. Šiame kontekste svarbu įvertinti tai, kad šilumos apskaitos prietaisų sugadinimo faktai konstatuoti 2016 m., taigi, norėdama paneigti savo kaltę dėl atsiradusios žalos, atsakovė turėjo įrodyti, kad ėmėsi pakankamų apsaugos priemonių būtent žalos padarymo laiku, o tokių įrodymų byloje nėra. Šilumos apskaitos prietaisų sugadinimo faktų ir nuostolių dydžio atsakovė neginčijo, taigi, byloje konstatuota žala kaip civilinės atsakomybės sąlyga. Pripažinęs, kad atsakovė pažeidė pareigą apsaugoti daiktus, t. y. atliko neteisėtus veiksmus, kasacinis teismas darė išvadą, jog nustatytas pakankamas priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos.

Kasacinis teismas, remdamasis išdėstytais argumentais, sprendė, kad šioje byloje nustatytos atsakovės civilinės atsakomybės sąlygos, todėl panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir tenkino ieškinį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-252-469/2020

Dėl kai kurių CK 6.204 straipsnio nuostatų materialiujų ir proceso aspektų taikymo

Ieškovė prašė teismo pripažinti atsakovės vienašalį komunalinių atliekų tvarkymo sutarties (toliau – Sutartis) nutraukimą neteisėtu, įpareigoti vykdyti Sutartį, pakeisti tam tikras Sutarties nuostatas. Atsakovė priešieškiniu teismo prašė priteisti baudą iš ieškovės dėl Sutarties nevykdymo. Pirmosios instancijos teismas ieškovės reikalavimus atmetė, atsakovės reikalavimą tenkino. Apeliacinės instancijos teismas atmetė atsakovės priešieškinių, tenkino ieškovės reikalavimą dėl vienašalio Sutarties nutraukimo pripažinimo neteisėtu, tenkino reikalavimą dėl Sutarties pakeitimo iš dalies – nutraukė Sutartį teismo sprendimu, netenkino reikalavimo dėl Sutarties vykdymo.

Kasacinis teismas išaiškino, kad teisinės gynybos būdų taikymo eiliškumas, kai pirmiausia šalių ginčas turėtų būti nagrinėjamas dėl sutartinių santykių pakeitimo, o nenustačius tokios galimybės, – dėl galimo vienašalio sutarties nutraukimo dėl esminio jos pažeidimo, aktualus tik tais atvejais, kai juos prašoma taikyti dėl tų pačių ar panašių (susijusių) faktinių aplinkybių, nes *favor contractus* (sutarties egzistavimo prioritetą) principas būtų nepagrįstai suabsoliutinamas. Jei viena šalis padaro esminį sutarties pažeidimą, jos teisių gynybai pagal CK 6.204 straipsnį neturėtų būti suteiktas prioritetą, jei jos įvykdytas pažeidimas nėra susijęs su prašomomis pakeisti sutarties nuostatomis (pavyzdžiui, viena šalis sistemingai pažeidžia sutarties vykdymo terminus, nors jų svarba atskirai buvo įtvirtinta sutartyje, o kitai dėl to vienašališkai nutraukus sutartį, pirmoji negalėtų, be vienašalio sutarties nutraukimo ginčijimo, teismo taip pat reikalauti pakeisti sutarties nuostatas dėl kainos).

Kasacinis teismas nurodė, kad vertinant CK 6.204 straipsnio normas, nematyti, jog Lietuvos įstatymų leidėjas šios normos 3 dalies 1 ir 2 punktų taikymą būtų susijęs su proceso šalies pareikštu konkrečiu reikalavimu. Nors pati aptariamo CK straipsnio dispozicija, priešingai nei kitų valstybių reguliavimas (pvz., Vokietijos ar Italijos), nesuponuoja aiškaus prioriteto sutarties pakeitimo ar jos nutraukimo atžvilgiu (tai išplaukia tik iš nacionalinės jurisprudencijos), vis dėlto šioje normoje įtvirtinta lingvistinė formuluotė „teismas gali“, reiškia jo pasirinkimą (diskreciją), atsižvelgiant į konkrečias ginčo aplinkybes, spręsti dėl trijų alternatyvų: reikalavimą pakeisti sutartį atmesti arba patenkinti, o tam tikrais atvejais – ir nutraukti pačią sutartį.

Pastarasis atvejis susijęs su teismo įgaliojimais nutraukti sutartinius šalių santykius, kai, viena vertus, neįmanoma suderinti priešpriešinių šalių interesų, ir, kita vertus, tolesnis tokių sutartinių santykių galiojimas suponuoja naujus šalių nesutarimus, jų esminių interesų pažeidimą ar, kaip nagrinėjamu atveju, objektyvų negalimumą vykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Tokių teismo įgaliojimų taikymas savaime neprieštarauja ieškovės akcentuojamai sutarties išsaugojimo vertybei, nes, nors pagal kasacinio teismo praktiką ji taikytina kaip prioritetinga, tačiau vis tiek nelaikytina savitiksle, jos turi būti siekiama sąžiningai ir protingai, nepaneigiant kitų vertybių, šalių interesų bei vengiant nuolatinės sutartinių santykių šalių sankirtos. Nors sutarties nutraukimas yra *ultima ratio*

(krašutinė priemonė), tačiau galima, jei teismui, sprendžiančiam šalių ginčą dėl sutarties vykdymo ir dėl reikalavimo ją pakeisti patenkinimo, neįmanoma kitomis priemonėmis užtikrinti nepakeistos sutarties gyvybingumo.

Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad šioje byloje, konstatavus Sutarties pakeitimo negalimumą, tokio sandorio palikimas galioti pasikeitusių aplinkybių, dėl kurių šalys, be kita ko, nesutaria (operatorės teigimu, antrinių žaliavų atskyrimo procentinės dalies reikalavimas – daugiau techninio pobūdžio sąlyga, o atsakovės vertinimu, tai – esminė sąlyga), kontekste suponuotų teisinę aklavietę ir iškreiptų sutartinių santykių pusiausvyrą. Šalių sutartiniai santykiai kompleksiški (statybos ranga ir atlygintinos paslaugos), jie turėjo trukti gana ilgą laiką (10 metų įrenginių eksploatacija), todėl vienintelė aplinkybė, jog procese, be kita ko, buvo sprendžiamas vienašalis Sutarties nutraukimo teisėtumo klausimas, savaime neribojo apeliacinės instancijos teismo taikyti aptariamą sprendimą pagal CK 6.204 straipsnio 3 dalies 1 punktą, t. y. nutraukti sutartį.

Kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020

Dėl priešpriešinių prievolių vykdymo sustabdymo (savigynos taikymo)

Atsakovė priešieškiniu teismo prašė priteisti baudą iš ieškovės dėl komunalinių atliekų tvarkymo sutarties (toliau – Sutartis) vykdymo sustabdymo. Pirmosios instancijos teismas tenkino priešieškinį, o apeliacinės instancijos teismas – atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad savignyba – iš esmės ikiteisminis teisių gynybos būdas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, be sutarties vykdymo sustabdymo, egzistuoja ir kitų savignybos instrumentų (pvz., papildomas terminas sutarčiai įvykdyti, kainos sumažinimas, vienašalis sutarties nutraukimas). Teisėtos (sąžiningos, proporcingos) savignybos taikymo ribojimas bet koku atveju turi būti pagrįstas svarbiomis priežastimis. Kasacinio teismo vertinimu, atsakovė neatsižvelgė į tai, kad, vienašališkai nutraukdama Sutartį, ji pati iš esmės pritaikė savignyną. Taigi šioje byloje iškilo dviejų skirtingų savignybos priemonių taikymo kolizija. Kasacinis teismas konstatavo, kad Sutarties vykdymo sustabdymo ir vienašalio jos nutraukimo metu, šalims ginčijantis dėl Sutarties nuostatų, nebuvo akivaizdaus kurios nors iš pirmiau nurodytų instrumentų taikymo neproporcingumo, nesąžiningumo, todėl šalys prisiėmė riziką dėl savignybos taikymo teisėtumo, tačiau, atsižvelgiant į ginčo šalių statusą, įsteigimo ir veiklos tikslus ir pobūdį, būtent atsakovei – perkančiajai organizacijai teko didesnė atsakomybė užtikrinti viešąjį interesą dėl saugios aplinkos.

Kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020

Dėl asmens, veikiančio prekiautojo vardu arba jo naudai, pareigų ir atsakomybės ribų

Ieškovas prašė teismo solidariai iš atsakovių UAB „Tiketa“ ir VŠĮ „Baltic Music“ priteisti turtinės žalos, kurią sudaro išlaidos, sumokėtos už internetu įsigytą renginio bilietą ir tarp miestinę kelionę pirmyn–atgal iki renginio vietos, atlyginimą. Ieškovas taip pat prašė priteisti 270 Eur neturtinės žalos atlyginimo, nes, jo teigimu, ieškovui teko nusivilti neįvykusiu renginiu, be to, atsakovės įžeidė nekorektišku elgesiu – VŠĮ „Baltic Music“ nereaguoja į pateiktas pretenzijas, o UAB „Tiketa“, pardavusi bilietus internetu, vengia atsakomybės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai priteisė turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą iš UAB „Tiketa“.

Kasacinio teismo vertinimu, šioje byloje pagrindinis teisės klausimas, susijęs su Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. spalio 25 d. direktyvos 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB (toliau – Direktyva 2011/83), nuostatų aiškinimu ir taikymu, yra dėl tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių tinkamo kvalifikavimo (vartotojui internetu per bilietų platintoją

įsigijus bilietą į renginį) bei bilieto įsigijimo procese dalyvavusio tarpininko teisinio statuso ir pareigų vartotojui. Nuo atsakymo į šį klausimą priklauso tai, kuri iš atsakovių turėtų atsakyti vartotojui dėl netinkamo vartojimo sutarties vykdymo. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – Teisingumo Teismas) su prašymu priimti prejudicinį sprendimą šiais žemiau nurodytais klausimais.

1. Ar Direktyvos 2011/83 2 straipsnio 2 punkte įtvirtinta prekiautojo sąvoka turi būti aiškinama taip, kad asmuo, kuris tarpininkauja vartotojui perkant bilietą, gali būti laikomas prekiautoju, kuriam tenka Direktyva 2011/83 nustatyti įpareigojimai, ir atitinkamai pirkimo–pardavimo ar paslaugų sutarties šalimi, kuriai vartotojas gali reikšti pretenziją, reikalavimus, ieškinių?

1.1. Ar, aiškinant Direktyvos 2011/83 2 straipsnio 2 punkte įtvirtintą prekiautojo sąvoką, turi reikšmės aplinkybė, ar asmuo, kuris tarpininkauja perkant bilietą, prieš vartotojui įsipareigojant pagal nuotolinės prekybos sutartį aiškiai ir suprantamai suteikė visą informaciją apie pagrindinį prekiautoją, kaip nustatyta Direktyvos 2011/83 6 straipsnio 1 dalies c ir d punktuose?

1.2. Ar tarpininkavimo faktas laikytinas atskleistu, kai bilieto įsigijimo procese dalyvaujantis asmuo prieš vartotojui įsipareigojant pagal nuotolinės prekybos sutartį nurodo pagrindinio prekiautojo pavadinimą, teisinę formą bei informaciją, jog pagrindinis prekiautojas prisiima visišką atsakomybę dėl renginio, jo kokybės, turinio ir pateikiamos informacijos apie jį, ir nurodo, kad pats veikia tik kaip bilietų platintojas ir yra atsiskleidęs tarpininkas?

1.3. Ar Direktyvos 2011/83 2 straipsnio 2 punkte įtvirtinta prekiautojo sąvoka gali būti aiškinama taip, kad, tarp šalių susiklosčius dvigubos paslaugos (bilietų platinimo ir renginio organizavimo) teisiniams santykiams, tiek bilieto pardavėjas, tiek renginio organizatorius gali būti pripažįstamas prekiautoju, t. y. vartojimo sutarties šalimi?

2. Ar Direktyvos 2011/83 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas reikalavimas suteikti informaciją vartotojui bei pateikti šią informaciją aiškiai ir suprantama kalba turi būti aiškinamas ir taikomas taip, kad pareiga informuoti vartotoją yra laikoma įvykdyta tinkamai, jei informacija yra pateikiama tarpininko Paslaugų teikimo taisyklėse, su kuriomis vartotojas yra supažindinamas interneto puslapyje tiketa.lt – prieš atliekant atsiskaitymą, patvirtindamas susipažinimą su tarpininko paslaugų teikimo taisyklėmis ir įsipareigodamas jų laikytis kaip sudaromo sandorio sąlygų dalies, vadinamuoju „click-wrap“ būdu, t. y. aktyviais veiksmais padėdamas specialiai tam skirtą varnelę interneto sistemoje ir paspausdamas atitinkamą nuorodą?

2.1. Ar šio reikalavimo aiškinimui ir taikymui turi reikšmės aplinkybė, kad tokia informacija nėra pateikiama patvariojoje laikmenoje ir vėliau nėra pateikiamas sutarties patvirtinimas, kuriame būtų pateikiama visa Direktyvos 2011/83 6 straipsnio 1 dalyje reikalaujama informacija patvariojoje laikmenoje, kaip to reikalauja Direktyvos 2011/83 8 straipsnio 7 dalis?

2.2. Ar pagal Direktyvos 2011/83 6 straipsnio 5 dalį ši informacija, pateikiama tarpininko Paslaugų teikimo taisyklėse, tampa sudėtine nuotolinės sutarties dalimi, nepriklausomai nuo to, kad tokia informacija nėra pateikiama patvariojoje laikmenoje ir (ar) vėliau nėra pateikiamas sutarties patvirtinimas patvariojoje laikmenoje?

Kasacinis teismas sustabdė šios bylos nagrinėjimą iki Teisingumo Teismo sprendimo gavimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-198-684/2020

Dėl privačios žemės nuomos sutartyje nustatyto žemės nuomos mokesčio ir vienašališko terminuotos žemės sklypo nuomos sutarties nutraukimo

Ieškovė (nuomininkė) prašė pripažinti neteisėtu atsakovų (nuomotojų) vienašalių privačios žemės nuomos sutarties (toliau – Nuomos sutartis) nutraukimą, įpareigoti atsakovus vykdyti šią sutartį bei pakeisti ją nustatant nuomos kainą per metus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pripažino atsakovų vienašalių Nuomos sutarties nutraukimą neteisėtu ir įpareigojo atsakovus vykdyti šią sutartį, tačiau ieškinio dalį dėl šios sutarties pakeitimo paliko nenagrinėtą.

Atsižvelgdamas į žemės nuomos teisinį reglamentavimą ir šiuo klausimu formuojamą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, kasacinis teismas konstatavo, kad žemės nuomos mokestis ir jo dydis nėra esminė nuomos sutarties sąlyga, dėl kurios nesusitarus sutartis negalioja. Tai, kad rašytinėje privačios žemės nuomos sutartyje nenurodyta nuomos kaina, savaime nėra pagrindas spręsti, kad sutartis netinkamai sudaryta ir dėl tokios kainos nesusitarta. Dėl tokios sutarties sąlygos šalys gali susitarti žodžiu ar konkludentiniais veiksmais, tačiau kilus ginčui joms kyla pareiga tai įrodyti. Tuo atveju, kai nuomos sutartyje šalys nėra įvardijusios konkretaus nuomos mokesčio dydžio, o naujasis nuomotojas siekia tokį nustatyti (pakeisti ankstesnio nuomotojo ir nuomininko pasirinktą abipusiu susitarimu atsiskaitymo būdą) ir šalys nesusitaria dėl sąlygų pakeitimo, nuomotojas neturi pagrindo rinktis kraštutinę priemonę ir vienašališkai nutraukti sutartį. Tokiu atveju suinteresuota pakeisti sutartį šalis įgyja teisę kreiptis į teismą dėl sutarties sąlygos pakeitimo (CK 6.223 straipsnis). Kasacinis teismas pažymėjo, kad ginčo atveju bylą nagrinėję teismai nustatė aplinkybę, jog naujesiems žemės įgijėjams ir Nuomos sutarties pareigū bei teisių perėmėjams (atsakovams) buvo žinomos tiek Nuomos sutarties sąlygos, tiek ankstesnio žemės nuomotojo ir nuomininkės atsiskaitymo praktika (grūdais, malkomis, pinigais, daiktais). Taigi vien tai, kad nuomos mokesčio dydis sutartyje konkrečiai neįvardytas, šiuo atveju neleido teismams daryti išvados, jog šalys nebuvo susitarusios dėl nuomos mokesčio dydžio. Kasacinis teismas konstatavo, kad byloje nustatytų aplinkybių visuma sudarė pagrindą teismams spręsti, kad, ieškovei nepritarus atsakovų siūlomam sutarties sąlygų pakeitimui, atsakovai turėjo kreiptis į teismą dėl nuomos sutarties sąlygų pakeitimo (CK 6.223 straipsnis), o ne nutraukti sutartį CK 6.564 ir 6.217 straipsnių pagrindu.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad byloje nustatytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, jog sutarties šalys jau yra pasinaudojusios teise dar iki kreipimosi į teismą bendru susitarimu spręsti klausimą dėl Nuomos sutarties sąlygų pakeitimo ir joms nepavyko rasti bendro sutarimo: ieškovė nepritarė atsakovų siūlymams keisti sutartį jiems priimtinomis sąlygomis dėl nuomos kainos, mokėjimo tvarkos, taip pat kitų sąlygų; atsakovai sutarties sąlygų pakeitimo klausimą nepagrįstai sprendė pasirinkdami kraštutinę priemonę sutartį nutraukti, o ne kreiptis į teismą dėl sąlygų pakeitimo; ieškovė savo poziciją dėl sutartyje nustatytino nuomos mokesčio dydžio pateikė pareikšdama reikalavimą teisme. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėjusių teismų sprendimas palikti reikalavimą nenagrinėtą CPK 296 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu ne tik pažeidžia CPK 7 straipsnyje nustatytus bylos proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus, užvilkina šalių ginčo dėl nuomos kainos pakeitimo išsprendimą, bet ir neatitinka CK 6.223 straipsnio 3 dalies normos esmės bei CK 6.487 straipsnio 2 dalyje nustatytos tvarkos. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalis, kuriomis ieškovės reikalavimas dėl Nuomos sutarties pakeitimo paliktas nenagrinėtas, ir šią bylos dalį grąžino nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-260-684/2020

Dėl siuntėjo pareigos suteikti vežėjui visapusišką informaciją apie krovinį, reikalingą muitinės bei kitiems formalumams atlikti, bei atsakomybės už tokios pareigos netinkamą vykdymą

Vienkartinės dalinio krovinio pervežimo sutarties pagrindu ieškovė (vežėja) įsipareigojo iš Vokietijos į Lietuvą pervežti krovinį, o atsakovė (siuntėja) – už tai sumokėti. Ieškovė nurodė, kad transporto priemonė buvo sustabdyta Lenkijos pasienio kontrolės punkte ir nustačius, kad nėra užpildytos kroviniui reikalingos deklaracijos, skirta bauda ieškovės vairuotojui ir ieškovei. Ieškovė prašė teismo iš atsakovės priteisti sumas, sumokėtas už baudas, bei kelionės išlaidas, patirtas vežant pinigus į Vokietijos ir Lenkijos pasienį. Ieškovės teigimu, ji patyrė šiuos nuostolius, nes atsakovė nepagrįstai nevykdė savo pareigos ieškovei suteikti visos būtinos informacijos, reikalingos muitinės ir prekių deklaracijos formalumams atlikti. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad Tarptautinio krovinių vežimo keliais (CMR) konvencijos 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta siuntėjo pareiga prie važtaraščio pridėti reikiamus dokumentus, taip

pat suteikti vežėjui visapusišką informaciją, reikalingą muitinės ir kitiems formalumams atlikti. CMR konvencija nereglamentuoja, kokia forma tokia informacija turi būti suteikta, tik apibrėžia tokios informacijos suteikimo terminą – iki krovinio perdavimo vežėjui. Taigi siuntėjo pareiga suteikti vežėjui visapusišką informaciją gali būti vykdoma nuo pat pervežimo sutarties sudarymo ar net ir šalių derybų metu (termino pradžios momentas CMR konvencijoje neapibrėžtas) iki krovinio perdavimo vežėjui (CMR 11 straipsnio 1 dalis). Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad yra galima situacija, kai siuntėjas iki krovinio perdavimo vežėjui nesuteikia visos reikiamos informacijos, o, pvz., ją suteikia vėliau. Tokiu atveju yra svarbu, ar reikiamą informaciją vežėjas turėjo reikiamu momentu, kaip bylos atveju – iki patikrinimo muitinėje, ir turėjo realią galimybę išvengti žalos, bylos atveju – laiku pateikti deklaraciją. Taigi tokiu atveju, kai siuntėjas iki krovinio perdavimo vežėjui nesuteikia visos reikiamos informacijos, yra svarbu nustatyti, ar dėl šios pareigos (laiku) neįvykdymo atsirado kokia nors žala vežėjui, jei taip, tai pagal CMR konvencijos 11 straipsnio 2 dalį siuntėjas turės atlyginti vežėjui dėl to patirtus nuostolius, išskyrus atvejus, jeigu bus nustatyta, kad dėl kilusios žalos kaltas pats vežėjas. Kasacinio teismo vertinimu, atsižvelgiant į byloje nustatytas faktines aplinkybes, atsakovė ne tik kad iki krovinio perdavimo vežėjai (ieškovei) momento, bet net iki patikros Lenkijos muitinėje nesuteikė ieškovei informacijos, reikalingos kroviniui deklaruoti, ir klaidino ieškovę, nurodydama, kad krovinyms nedeklaruotinas. Būtent dėl šios informacijos nesuteikimo ieškovė neturėjo poreikio domėtis krovinio pakrovimo metu vairuotojui paduotame važtaraštyje nurodyta informacija apie prekių pavadinimą ir kodą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad sutartyje nurodytam kontaktiniam asmeniui, o ne vairuotojui turėjo būti suteikta visa informacija apie pareigą deklaruoti krovinį, įskaitant ir vežti perduodamų prekių kodą. Byloje pateiktas šalių atstovų susirašinėjimas „Skype“ programa patvirtina, kad sutartyje nustatytos problemų sprendimo tvarkos buvo laikomasi. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad vežėjos kaltė dėl kilusios žalos nagrinėjamu atveju nenustatyta (CMR konvencijos 11 straipsnio 2 dalis). Kasacinis teismas konstatavo, kad bylą nagrinėję teismai pagrįstai sprendė, jog atsakovė kaip siuntėja neįvykdė CMR konvencijos 11 straipsnio 1 dalyje nustatytos pareigos suteikti vežėjai visapusišką informaciją, reikalingą muitinės bei kitiems formalumams atlikti, būtent – krovinio deklaracijai pateikti, dėl to ieškovė patyrė žalą, šią jai atlyginti turi pareigą atsakovė.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-276-421/2020

Dėl vekselio galios, nerealizavus jo per įstatymo nustatytą terminą, ir jo ginčijimo

Ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu, prašydama pripažinti negaliojančiu *ab initio* (nuo pradžių) jos vardu atsakovei išduotą paprastąjį vekselį. Ieškovė nurodė esanti įsitikinusi, kad ji paprastojo vekselio, kaip besąlyginio išipareigojimo atsakovei jį apmokėti, niekada nepasirašė, jos su atsakove nesiejo jokie teisiniai santykiai. Ieškovės teigimu, tokio vekselio (nors ir laiku nepateikto apmokėti per įstatymo nustatytą terminą) buvimas apyvartoje ieškovei sukelia piniginio pobūdžio prievolės atsakovei, todėl jis turi būti pripažintas negaliojančiu. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškinį, o apeliacinės instancijos teismas pakeitė sprendimą – panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir tenkino ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad vekselis, nerealizuotas Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo (toliau – ĮPVĮ) nustatyta tvarka ir praradęs savo, kaip vertybinio popieriaus, statusą, ginčo šalis siejančių prievoliųjų teisinių santykių įrodinėjimo procese vertinamas kaip paprastas rašytinis įrodymas, kuriame esantys duomenys gali patvirtinti ar paneigti prievolės buvimą. Teismas, laikydamasis CPK įtvirtintų bendrų įrodymų įvertinimo taisyklių ir įvertinęs vekselį kartu su kitais byloje esančiais įrodymais, gali pripažinti vekselyje nurodytus duomenis įrodytais arba, priešingai, neįrodytais. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad vekselis, kaip rašytinis įrodymas, paprastai negali būti ginčijamas ieškiniu pareiškiant savarankišką reikalavimą dėl jo pripažinimo negaliojančiu, t. y. negali būti materialinio pobūdžio reikalavimo dalyku atskiroje byloje, nebent vekselis būtų ginčijamas kaip konkrečią prievolę sukuriantis

sandoris, remiantis bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais. Todėl teismas, sprenddamas ieškinio priėmimo klausimą, kai pareikštas reikalavimas dėl ĮPVI nustatyta tvarka nerealizuoto ir vertybinio popieriaus statusą praradusio vekselio, kaip rašytinio įrodymo, pripažinimo negaliojančiu, turi atsisakyti priimti tokį ieškinį CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtintu pagrindu, kadangi toks ginčas nenagrinėtinas teisme civilinio proceso tvarka, o jeigu civilinė byla jau iškelta, ją nutraukti CPK 293 straipsnio 1 punkte nustatytu pagrindu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šioje byloje ieškovė ginčijo vekselį, kaip rašytinį įrodymą, nesiedama jo su jokia teisiniu išdavimo pagrindu, t. y. neigė bet kokios prievolės tarp ginčo šalių egzistavimą. Atsižvelgdamas į tai bei į aukščiau nurodytus išaiškinimus, kasacinis teismas sprendė, kad toks ginčas nenagrinėtinas teisme.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tuo atveju, jei atsakovė, kaip vekselio turėtoja, remdamasi vekseliu, kaip rašytiniu įrodymu, pareikštų reikalavimus vekselio davėjai dėl skolos priteisimo, būtent vekselio turėtojai (kreditorei) tokiu atveju tektų pareiga įrodyti, jog šalis sieja prievolinis teisinis santykis, pagal kurį buvo išduotas vekselis, ir kurio pagrindu ieškovė turi pareigą sumokėti atsakovei vekselyje nurodytą sumą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir nutraukė bylą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-280-611/2020

Draudimo teisė

Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuro, sumokėjusio išmoką kitos valstybės nacionaliniam draudikų biurui, pareigos pasinaudoti tiesioginio reikalavimo teise draudikui reiškiant reikalavimą grąžinti išmokėtą išmoką

Lietuvos Respublikos transporto priemonių draudikų biuras (toliau – ir Biuras, ieškovas) nurodė, kad dėl transporto priemonės – vilkiko ir priekabos valdytojos (toliau – ir atsakovė) samdomo darbuotojo kaltės įvyko eismo įvykis Vokietijoje, kurio metu buvo padaryta žala. Eismo įvykio metu privalomuoju transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu buvo drausta priekaba, o vilkikas – ne, todėl eismo įvykio metu padarytą žalą atlygino Vokietijos nacionalinis draudikų biuras, vėliau šiam biurui tą sumą kompensavo ieškovas. Ieškovas teismo prašė priteisti iš atsakovės nuotolių atlyginimą. Bylos nagrinėjimo metu atsakovė, kaip vilkiko valdytoja pažeidusi savo pareigą jį apdrausti, atlygino ieškovui 50 proc. nuostolių, tačiau nesutinka, jog turi pareigą atlyginti likusią sumą, kurios ieškovas, atsakovės įsitikinimu, turi reikalauti iš priekabos draudikės. Antrą kartą bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškovo reikalavimą atsakovei dėl likusių 50 proc. nuostolių atmetė. Kasacinėje instancijoje nekvestionuojama Biuro teisė pareikšti atgręžtinį reikalavimą atsakovei, tačiau kilo ginčas, kokia apimtimi toks reikalavimas gali būti reiškiamas atsižvelgiant į aplinkybę, kad atsakovė kaip priekabos savininkė ir valdytoja yra apdraudusi savo civilinę atsakomybę, kitaip tariant, turi būti atsakyta į klausimą, ar Biuras, įgyvendindamas teisę reikalauti savo sumokėtų išmokų, privalo pasinaudoti tiesioginio reikalavimo teise draudikui.

Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (toliau – TPVCAPDĮ) tikslas neapsiriboja tik nukentėjusio trečiojo asmens turtinių interesų apsauga. Įstatymų leidėjas, nustatęs privalomą transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo sutarties sudarymą, kartu siekė užtikrinti ir atsakingo už žalą asmens interesus. Toks tikslas gali būti pasiektas tuomet, jei iš privalomojo civilinės atsakomybės draudimo sutarties atsiradusi prievolė bus vykdoma pirmiau už deliktinę prievolę. Kasacinis teismas, remdamasis sisteminė TPVCAPDĮ tikslų ir nuostatų analize ir atsižvelgdamas į tai, kad, kaip nustatė teismai, pagal Vokietijos teisę transporto priemonės vilkiko ir priekabos savininkų (valdytojų) tarpusavio atsakomybė yra dalinė ir jų tarpusavio prievolės dalys yra lygios, o atsakovė kaip priekabos savininkė ir valdytoja yra apdraudusi savo civilinę atsakomybę, sprendė, kad dėl tos dalies, kiek atsakovė atsako kaip priekabos savininkė, Biuras savo

reikalavimą grąžinti savo sumokėtas išmokas turi tenkinti pareikšdamas jį tiesiogiai priekabos draudikui, t. y. trečiajam asmeniui. Dėl to kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264-1075/2020

Dėl draudiko prievolės mokėti draudimo išmoką pagal bankroto administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartį

Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė (toliau – ir bendrovė, ieškovė) prašė teismo iš draudikės (toliau – ir atsakovės) priteisti draudimo išmoką už nuostolius, priteistus kitoje byloje, kurioje konstatuota, kad bendrovės buvusios bankroto administratorės (toliau – bankroto administratorė, draudėja) sąskaitos dėl papildomų administravimo išlaidų išrašytos ir pagal jas išmokėti pinigai nesant tam teisinio pagrindo. Ieškovė nurodė, kad bankroto administratorės profesinės civilinės atsakomybės draudimą buvo apdraudusi atsakovė. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį. Kasacinėje instancijoje kilo ginčas, ar nėra pagrindo pripažinti įvykį nedraudžiamuoju pagal Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2008 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 4-637 patvirtintų Administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių (toliau – Taisyklės) 11.3 punktą (dėl tyčinių administratoriaus ir (ar) jo darbuotojų veiksmų, kuriais padaryta žala) ir 11.6 punktą (dėl draudėjui administracine ar (ir) drausmine tvarka skirtų baudų, nuobaudų, delspinigių, netesybų).

Kasacinis teismas nurodė, kad civilinės atsakomybės draudimas, taip pat administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės privalomasis draudimas priskirtini nuostolių draudimo sutarčiai. Šia sutartimi užtikrinamas tiek žalą patyrusio nukentėjusio asmens nuostolių atlyginimas, tiek ir draudėjo turtinių interesų apsauga, kai nustatoma administratoriaus kaip profesinės veiklos vykdytojo civilinė atsakomybė. Civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.245 straipsnio 1 dalis). Civilinės atsakomybės teisiniai santykiai yra reguliuojami privatinės teisės normomis. Tuo tarpu Taisyklių 11.6 punkto turinio analizė leidžia daryti išvadą, kad šis punktas apima bankroto administratoriaus administracinės ar drausminės, tačiau ne civilinės atsakomybės, atvejus. Tai reiškia, kad pagal Taisyklių 11.6 punktą draudėjo turtiniai praradimai, kuriuos jis galėtų patirti jam pritaikius administracinę ar drausminę atsakomybę, nepatenka į draudžiamą įvykio apibrėžimą (yra nedraudžiamasis įvykis). Šie turtiniai praradimai neturi jokio ryšio su turtiniais praradimais, kurie atsiranda, kai nustatoma administratoriaus kaip profesinę veiklą vykdančio asmens civilinė atsakomybė. Civilinė, administracinė ir drausminė atsakomybės yra skirtingos, skirtingais teisės aktais sureguliuotos atsakomybės rūšys. Todėl nėra pagrindo Taisyklių 11.6 punkto aiškinti plačiai, t. y. ir kaip apimančio civilinės atsakomybės atvejus. Nagrinėjamu atveju bankroto administratoriui paskirta drausmine tvarka drausminė nuobauda – viešas įspėjimas; nei bauda, nei netesybos nebuvo taikytos. Nuostoliai ieškovei atsirado iš delikto, kai buvo neteisėtai padidinta bankroto administravimo išlaidų sąmata ir administratorė išsimokėjo administravimo išlaidų atlyginimą, o ne dėl drausminės nuobaudos skyrimo draudėjai. Ginčijamą draudimo išmoką sudaro žalos atlyginimas dėl administratorės neteisėtų veiksmų ir jis nėra susijęs su administratoriui paskirta drausmine nuobauda. Ši nuobauda neturėjo įtakos nei draudžiamą įvykio atsiradimo nustatymui, nei draudikės mokėtinos draudimo išmokos dydžio nustatymui. Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nėra pagrindo taikyti Taisyklių 11.6 punktą ir juo remiantis pripažinti įvykį nedraudžiamuoju.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad bankroto administratorės išlaidoms atlyginti lėšų išsimokėjimas, kai lėšos išsimokėtos galiojusių kreditorių komiteto nutarimų pagrindu, tie nutarimai buvo ginčijami teisme, bet dar nebuvo nugrinčyti, nesudaro pagrindo konstatuoti sąmoningo bankroto administratorės siekio padaryti žalą. Kreditorių komiteto nutarimai buvo ginčijami teisme, tačiau nebuvo aišku ar akivaizdu, kad jie bus nugrinčyti. Kasacinio teismo vertinimu, nėra pagrindo konstatuoti administratorės tyčios išsimokant administravimo išlaidų atlyginimą. Kita vertus, kasacinis teismas sutinka, kad bankroto administratoriui keliami aukštesni šios profesijos

rūpestingumo reikalavimai lemia administratoriaus pareigą veikti pamatuotai, atliekant veiksmus, apdairiai įvertinti galimas pasekmes. Kreditorių komiteto nutarimų ginčijimo teisme metu tų nutarimų vykdymas administratorės buvo skubotas, nelaukiant teismo procesinių sprendimų priėmimo, kuriais buvo patikrintas kreditorių komiteto nutarimų teisėtumas. Skubėjimas išsimokėti lėšas nebuvo pateisinamas, o jas išsimokėjusi administratorė nebuvo tiek rūpestinga, kiek akivaizdžiai būtina esamomis aplinkybėmis, kai nutarimai buvo ginčijami teisme. Tai patvirtina didelį administratorės nerūpestingumą, bet nėra pagrindas konstatuoti administratorės tyčios. Pagal Taisyklių 11.3 punktą nedraudžiamuoju įvykiu laikomi tik tyčiniai bankroto administratoriaus ir (ar) jo darbuotojo veiksmai, kuriais padaryta žala. Tuo tarpu žala, padaryta dėl bankroto administratoriaus ir (ar) jo darbuotojo veiksmų didelio neatsargumo, patenka į draudžiamąjį įvykių apibrėžimą. Atsižvelgiant į tai, kasacinio teismo vertinimu, nėra pagrindo taikyti Taisyklių 11.3 punktą ir juo remiantis pripažinti įvykį nedraudžiamuoju.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir tenkino ieškinį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-281-1075/2020

Viešieji pirkimai

Dėl viešojo pirkimo sutarčių keitimui taikytinų teisės normų

Ieškovė prašė teismo pripažinti atsakovės vienašalį komunalinių atliekų tvarkymo sutarties (toliau – Sutartis) nutraukimą neteisėtu, įpareigoti vykdyti Sutartį, pakeisti tam tikras Sutarties nuostatas. Atsakovė priešieškiniu teismo prašė priteisti baudą iš ieškovės dėl Sutarties nevykdymo. Pirmosios instancijos teismas ieškovės reikalavimus atmetė, atsakovės reikalavimą tenkino. Apeliacinės instancijos teismas atmetė atsakovės priešieškinių, tenkino ieškovės reikalavimą dėl vienašalio Sutarties nutraukimo pripažinimo neteisėtu, tenkino reikalavimą dėl Sutarties pakeitimo iš dalies – nutraukė Sutartį teismo sprendimu, netenkino reikalavimo dėl Sutarties vykdymo.

Pasisakydamas dėl viešojo pirkimo sutarčių keitimui taikytinų teisės normų, kasacinis teismas suformulavo tokias teisės aiškinimo taisykles: 1. Viešųjų pirkimų įstatymas (toliau – VPI) – *lex specialis*, į kurio taikymo sritį, *inter alia* (be kita ko), įeina įvairūs viešojo pirkimo sutarčių vykdymo aspektai, įskaitant jų nuostatų pakeitimus; viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimo reguliavimas VPI suponuoja tai, kad, pirma, šalys ribojamos keisti savo sutartinių įsipareigojimų turinį, jei tai prieštarauja šio specialiojo įstatymo nuostatomis, antra, viešojo pirkimo sutarčių sąlygų keitimas, atitinkantis VPI, kvalifikuotinas kaip teisėtas; 2. viešojo pirkimo sutarčių nuostatų keitimo mechanizmas sureguliuotas VPI, todėl tinkamas VPI 89 straipsnio taikymas kartu reikš atitiktį viešųjų pirkimų principams, dėl kurių taikymo nereikia atskirai spręsti; VPI 89 straipsnis iš esmės apima situacijas, kai kontrahentai bendru sutarimu sudaro aiškiai išreikštą susitarimą (ar teismas vieno jų prašymu dėl to sprendžia), pakeičiantį pradinę viešojo pirkimo sutartį; 3. kitos viešojo pirkimo sutarčių kontrahentų vienašalių ar dvišalių (bendrų) veiksmų situacijos vertintinos viešųjų pirkimų principų, ypač tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo, atžvilgiu, be kita ko, atsižvelgiant į atitinkamame pirkime dalyvavusių tiekėjų ir kitų ūkio subjektų teisių įgyvendinimą ir visų jų konkurencijos užtikrinimą; šie imperatyvai aktualūs vertinant perkančiosios organizacijos ir (ar) jos kontrahento faktinius veiksmus viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu, nepriklausomai nuo jų turinio ir formos atitikties privalomoms teisės normoms. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai taikė CK ir VPI: dėl Sutarties nuostatų pakeitimo pasisakė VPI 89 straipsnio pagrindu, o dėl jos nutraukimo dėl esminio pažeidimo (CK 6.217 straipsnis) ar teismo sprendimu, kai šalys nesutaria dėl sutarties pakeitimo (CK 6.204 straipsnis), – VPI 90 straipsnio, kuriame įtvirtintos nuorodos į CK, įskaitant pirmiau nurodytas jo nuostatas, pagrindu. Kita vertus, apeliacinės instancijos teismas nagrinėjamu atveju nustatęs viešojo pirkimo sutarties keitimo, kurio poreikis kilo dėl esmingai pasikeitusių faktinių aplinkybių, negalimumą VPI 89 straipsnio 4 dalies nuostatų pagrindu, galėjo nespręsti dėl CK 6.204 straipsnio 3 dalies nuostatų taikymo, nes viešojo pirkimo sutarties palikimas galioti iš esmės

prieštarautų viešųjų pirkimų principams, įtvirtintiems VPĮ 17 straipsnyje. Toks sprendimas iš esmės lemtų dviprasmišką situaciją: viena vertus, negalima teisėtai keisti kiekybinių viešojo pirkimo sutarties vykdymo parametrų, už šio reikalavimo nevykdymą nėra atsakinga nė viena šalis, bet šalims netiesiogiai leidžiama toliau taip ydingai vykdyti Sutartį.

Kasacinis teismas nurodė, kad nors VPĮ 89 straipsnio 4 dalyje reglamentuojamos esminio sutarties pakeitimo situacijos, tačiau iš tiesų neginčytina ir tai, kad viešojo pirkimo sutarties sąlygų esmingumas (svarba) tiesiogiai koreliuoja su pakeitimo kvalifikavimu kaip leistino ar draudžiamo, t. y. kuo viešojo pirkimo sutarties sąlyga yra mažesnės svarbos, redakcinio, techninio pobūdžio (pvz., rekvizitai), tuo labiau tikėtina (nors ir nepreziumuojama), kad pačios sutarties pakeitimas nebus laikomas esminiu. Atsižvelgdamas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimus, kasacinis teismas darė išvadą, kad vienintelė aplinkybė, jog viešojo pirkimo sutarties pakeitimo poreikis kilo dėl objektyvių sutarties vykdymo sunkumo priežasčių, negali pateisinti viešojo pirkimo sutarties pakeitimo teisėtumo, jei dėl šio pakeitimo viešojo pirkimo konkurso metu, labai tikėtina, būtų dalyvavę daugiau tiekėjų. Vis dėlto ši tikimybė neturi būti vertinama atsietai nuo pirkimo objekto, viešojo pirkimo sąlygų, *a fortiori* (ypač), sutarties trukmės, galimo tiekėjų rato ir pan., todėl tik tai, kad tam tikros sąlygos keičiamos, savaime neturėtų reikšti esminio pakeitimo, neatsižvelgus į konkretaus atvejo aplinkybes.

Šiame kontekste kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad, perkančioji organizacija Konkurso procedūrų vykdymo metu gavo prašymą keisti ginčijamas Sutarties nuostatas, tačiau tai daryti atsisakė. Kasacinis teismas darė išvadą, kad šios sutartinės nuostatos jai iš anksto buvo ar *de jure* (teisiškai) tapo svarbios. Nors pagal įstatymą viešojo pirkimo sąlygų aiškinimas (keitimas) laikytinas sudėtine jų dalimi, tokia pati išvada turėtų būti daroma ir priešingu atveju (kai atsisakoma keisti sąlygas), sprendžiant dėl galimybės teisėtai keisti viešojo pirkimo sutartį. Kasacinis teismas nurodė, kad tokiu atveju neatmestina tikimybė, kaip teisinio vertinimo rezultatas, jog dėl tokios atsakovės valios potencialiai galėjo atsirasti tiekėjų, kurie nusprendė nedalyvauti Konkurse. Kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovės reikalavimas pakeisti Sutartį prieštarautų VPĮ 89 straipsnio 4 dalies 1 punkto nuostatomis.

Kasacinis teismas nurodė, kad viena iš VPĮ 89 straipsnio 1 dalies 3 punkto taikymo sąlygų, *inter alia*, yra pakeitimo viršutinė vertės riba, lyginant su visa viešojo pirkimo sutarties kaina, todėl darytina išvada, kad aptariama VPĮ norma taikytina tais atvejais, kai dėl pakeitimo kyla poreikis didinti viešojo pirkimo sutarties vertę. Jei nebūtų atsižvelgiama į pakeitimo vertę, šalys, nustačius, kad viešojo pirkimo pakeitimo poreikis negalėjo būti numatytas iš anksto, pernelyg laisvai galėtų keisti įvairias sutartines nuostatas, neturinčias konkrečios pinigines vertės (pvz., sutartinių įsipareigojimų terminą). Tokia pati išvada darytina ir aiškinant VPĮ 89 straipsnio 2 dalį, kurios taikymas analogiškai susietas su viešojo pirkimo sutarties pakeitimo verte. Be to, šios nuostatos taikymas nepriklauso nuo 1 dalies 5 punkto taikymo, nes VPĮ 89 straipsnio 4 dalyje *expressis verbis* įtvirtinta, kad bendrasis viešojo pirkimo sutarties pakeitimo kaip esminio vertinimas taikant VPĮ 89 straipsnio 1 ir 2 dalis netaikomas.

Kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020

Dėl tiekėjų, kurie remiasi trečiųjų asmenų pajėgumu, kvalifikacijos tikrinimo

Perkančioji organizacija (atsakovė) vykdė tarptautinį viešąjį pirkimą (toliau – Konkursas), kuriuo siekė įsigyti statybos rangos darbus, įskaitant darbo projekto parengimą pagal atsakovės pateikiamą statybos rangos darbų techninį projektą. Ieškovė prašė teismo pripažinti neteisėtu ir panaikinti atsakovės sprendimą atmesti ieškovės pasiūlymą ir grąžinti ieškovę į pasiūlymų vertinimo stadiją, nes ieškovės teigimu, atsakovė nepagrįstai nesutiko pasiūlyme išviešinto pasitelkiamo išorinio ūkio subjekto statybos vadovo (pirmojo) pakeisti į kito ūkio subjekto statybos vadovą (antrąjį). Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą, patvirtino tarp šalių taikos sutartį ir bylą nutraukė. Vėliau – šios taikos sutarties pagrindu ieškovė pasitelkė visiškai naują procedūrų metu

neminėtą ūkio subjektą (trečiąjį). Tarp bylos šalių kilo ginčas dėl nurodytos taikos sutarties atitikties imperatyviosioms įstatymo normoms, t. y. viešųjų pirkimų principams ir Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) 49 straipsnio 4 daliai, pagal kurią tiekėjui leidžiama pakeisti trečiąjį asmenį, kurio pajėgumu remiamasi, taip pat VPI 46 straipsnio 4 dalies 4 ir 5 dalims, kuriose įtvirtintas pasiūlymo informacijos kvalifikavimo kaip melagingos institutas.

Kasacinis teismas plėtodamas ankstesnę kasacinio teismo praktiką dėl viešajame pirkime tiekėjo pasitelkiamų trečiųjų asmenų, išaiškino, kad dalyvių ir jų pasitelkiamų išorinių asmenų teisinių santykių tinkamas kvalifikavimas svarbus ne tik dėl tiekėjams tenkančios pareigos išviešinti tokius trečiuosius asmenis, bet ir dėl dalyvių galimybės vykstant viešojo pirkimo procedūroms juos keisti, ypač kai tokių ūkio subjektų statusas yra nedvejopo pobūdžio (arba tik patirties „skolintojas“, arba tik subrangovas), nes jų keitimas reguliuojamas skirtingų teisės normų (VPI 49 straipsnio 4 dalis ir 88 straipsnio 5 dalis).

Kasacinis teismas išaiškino, kad pasitelkiamo ūkio subjekto nurodymas tiekėjo pasiūlyme laikytinas tik kaip prielaida (išankstinė sąlyga) taikyti VPI 49 straipsnio 4 dalies nuostatą, pagal kurią tiekėjui leidžiama pakeisti trečiąjį asmenį, kurio pajėgumu remiamasi, tačiau nereiškia šios normos taikymo tikslaus rezultato, t. y. vienais atvejais tiekėjams turės būti leidžiama keisti pasitelkiamą ūkio subjektą, kitais – ne. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad, perkančiosioms organizacijoms nustačius atitinkamo dalyvio (jo paties ar pasitelkiamo išorinio subjekto) kvalifikacijos neatitiktį, kyla poreikis spręsti dėl pirminės pasiūlymo informacijos kvalifikavimo: ar buvo pateikta melaginga informacija, ar tiekėjas pagrįstai (leistinai) suklydo, ar jis dėl objektyvių priežasčių prarado reikalaujamą kvalifikaciją vykstant viešojo pirkimo procedūrai, ar kt. Šis teisinis vertinimas suponuoja aktyvius tiek perkančiųjų organizacijų, tiek teismų veiksmus.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad VPI 46 straipsnio 4 dalies 4 punkte, priešingai nei ankstesniame (iki 2017 m. liepos 1 d.) viešųjų pirkimų reguliavime, įtvirtintas privalomas tiekėjų pašalinimo pagrindas dėl perkančiajai organizacijai pateiktos melagingos informacijos. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas darė išvadą, kad perkančiosios organizacijos privalo, pirma, šį pašalinimo pagrindą įtvirtinti pirkimo dokumentuose (nebent VPI būtų nustatyta jo taikymo išimtis), antra, atmesti tiekėjų pasiūlymus, jei juose nurodyta informacija būtų kvalifikuotina kaip melaginga (net jei pirkimo sąlygose tokio pagrindo nepagrįstai neįtvirtinta).

Perkančioji organizacija, nustačiusi, kad dalyvio pateikta informacija, susijusi su jo santykiais su trečiaisiais asmenimis, kvalifikuotina kaip melaginga, negalėtų jam leisti pasitelkti naujų ūkio subjektų, nes tai suponuotų nesąžiningo elgesio pateisinimą bei tiekėjų lygiateisiškumo principo pažeidimą, ypač tų dalyvių atžvilgiu, kurie pasiūlymus pateikė veikdami savarankiškai, nes šie, kaip nurodyta pirmiau, apskritai ribojami naudotis VPI 49 straipsnio 4 dalies nuostatomis.

Pasisakydamas dėl dalyvių galimybės pakartotinai naudotis teisėmis, išplaukiančiomis iš VPI 49 straipsnio 4 dalies, kasacinis teismas nurodė, kad iš tiesų VPI 49 straipsnio 4 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais) nėra įtvirtinto trečiųjų asmenų pakartotinio pasitelkimo skaičiaus ribojimo. Vis dėlto tai savaime nereiškia, kad perkančiosios organizacijos ir tiekėjai yra laisvi VPI 49 straipsnio 4 dalies nuostatas taikyti neribotai. Atsižvelgdamas į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuotą praktiką, kasacinis teismas išaiškino, kad jei dalyviui, nustačius atitinkamas taikymo sąlygas (pirmiausia jo pateiktos informacijos neįvertinus kaip melagingos pagal VPI 46 straipsnio 4 dalies nuostatas), suteikiama teisė pasitelkti naują trečiąjį asmenį kvalifikacijos atitikčiai pagrįsti, jis VPI 49 straipsnio 4 dalies nuostatomis gali teisėtai pasinaudoti tik vieną kartą, nepriklausomai nuo to, dėl kokių priežasčių kilo poreikis pakartotinai pasitelkti trečiąjį asmenį. Atsižvelgdamas į tai bei į tai, kad apeliacinės instancijos teismas, tarp šalių patvirtintos taikos sutarties pagrindu ieškovei leido pakartotinai pasitelkti neįvardytą trečiąjį asmenį, darė išvadą kad taikos sutartis akivaizdžiai pažeidžia VPI 49 straipsnio 4 dalyje įtvirtintų tiekėjų teisių ir perkančiųjų organizacijų pareigų imperatyvų reguliavimą.

Remdamasis nurodytais išaiškinimais, kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje teismai pirmiausia turėjo įvertinti, ar ieškovės pasiūlyme nurodyta informacija apie pasitelkiamo (antrojo) subjekto statybos vadovą nekvalifikuotina kaip melaginga VPI 46 straipsnio 4 dalies 4 punkto pagrindu, be kita ko, nereikalaujant nustatyti tyčios. Šiuo tikslu būtina detaliai įvertinti ar ginčo

Konkurso sąlyga yra aiški ir neklaidinanti. Jei vis dėlto būtų prieita prie išvados, kad ginčo Konkurso sąlyga iš tiesų yra aiški ir neklaidinanti, teismai turėtų spręsti dėl VPĮ 46 straipsnio nuostatų taikymo. Jei būtų laikomasi priešingos pozicijos (t. y. Konkurso sąlygų turinys suponavo ar galėjo lemti dalyvių suklaidinimą), spręstina dėl pasitelkiamo (antrojo) subjekto kvalifikacijos atitikties ginčo Konkurso sąlygai ir pateiktų duomenų tikrumo pagal atsakovės atsakyme į pretenziją išreikštas abejonas. Nepriklausomai nuo šio teisinio vertinimo (jei jį apskritai reikėtų atlikti), ieškovei negalėjo būti suteikta teisė pakartotinai pasitelkti naują ūkio subjektą (trečiąjį). Dėl to kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-426-248/2020

Civilinio proceso teisė

Dėl teismo nutarties, kuria atnaujintas procesas, teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės

Ieškovė kreipėsi į teismą dėl proceso atnaujinimo civilinėje byloje Nr. 3K-3-133-219/2018, kurioje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. balandžio 9 d. nutartimi (toliau – ir Ginčo nutartis) atmetė jos ieškinį. Pirmosios instancijos teismas atsisakė atnaujinti procesą. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir atnaujino procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu pagrindu. Išnagrinėjęs atnaujintą bylą, pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį. Šį pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą.

Kasacinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad yra teisinis pagrindas keisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-333/2007 ir 2009 m. kovo 16 d. nutartyje Nr. 3K-3-108/2009 pradėtą formuoti kasacinio teismo praktiką, pagal kurią naujai priimto sprendimo naikinimo pagrindu negali būti motyvai dėl nutarties atnaujinti procesą pagrįstumo. Kasacinis teismas nurodė, kad nors CPK 370 straipsnio 3 dalyje nenustatyta galimybė atskiruoju skundu apskusti pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria procesas atnaujintas, o tokia nutartis neužkerta galimybės tolesnei bylos eigai, (taigi, netenkinama nė viena iš CPK 334 straipsnio 1 dalies sąlygų), tačiau, remiantis CPK 334 straipsnio 3 dalimi, motyvai dėl šių nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo gali būti įtraukiami į apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo, priimto išnagrinėjus atnaujintą bylą iš esmės. Atitinkamai apeliacinės instancijos teismui šiuos motyvus atmetus kaip teisiškai nepagrįstus, apeliacinės instancijos teismo procesinis sprendimas gali būti skundžiamas kasacine tvarka, be kita ko, motyvais dėl proceso atnaujinimo teisėtumo ir pagrįstumo. Iš to darytina išvada, kad, procesą atnaujinus pirmosios instancijos teismo nutartimi, byloje dalyvaujantys asmenys turi teisę ginčyti tokio atnaujinimo teisėtumą ir pagrįstumą tiek apeliacine, tiek kasacine tvarka. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad kiek kitokia procesinė situacija susidaro tais atvejais, kai pirmosios instancijos teismo nutartimi procesą atnaujinti atsisakoma, tačiau, apskundus tokią nutartį atskiruoju skundu, apeliacinės instancijos teismas procesą atnaujina ir bylą perduoda pakartotinai nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Tokiu atveju CPK 334 straipsnio 3 dalis tiesiogiai netaikytina, nes procesas atnaujintas ne pirmosios instancijos teismo nutartimi. Vis dėlto pirmiau konstatavus, kad tais atvejais, kai procesas atnaujinamas pirmosios instancijos teismo nutartimi, proceso atnaujinimo teisėtumas ir pagrįstumas gali būti peržiūrimas tiek apeliacinės instancijos, tiek kasaciniame teismuose, būtų nenuoseklu ir nelogiška, jei byloje dalyvaujantys asmenys netektų teisės kasacine tvarka ginčyti proceso atnaujinimo teisėtumo ir pagrįstumo vien dėl to, kad procesas buvo atnaujintas ne pirmosios, bet apeliacinės instancijos teismo nutartimi. Atsižvelgiant į tai, pagal analogiją taikant CPK 334 straipsnio 3 dalį, tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismo nutartimi procesas atnaujinamas ir byla perduodama pakartotinai nagrinėti pirmosios instancijos teismui, motyvai dėl šios nutarties teisėtumo ir pagrįstumo gali būti įtraukiami į apeliacinį skundą, kuriuo skundžiamas pirmosios instancijos teismo procesinis sprendimas, priimtas išnagrinėjus atnaujintą bylą iš esmės, o apeliacinės instancijos teismui juos atmetus – ir į kasacinį skundą dėl

apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo, priimto išnagrinėjus apeliacinį skundą. Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nutartys, kuriomis procesas atnaujinamas, neskundžiamos, bet motyvai dėl šių nutarčių teisėtumo ir pagrįstumo gali būti įtraukiami atitinkamai į apeliacinį skundą ir kasacinį skundą skundžiant po proceso atnaujinimo teismų priimtus procesinius sprendimus dėl ginčo esmės.

Vertindamas proceso atnaujinimo šioje byloje teisėtumą ir pagrįstumą, kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad sprendžiant dėl proceso atnaujinimo pagrįstumo teisinę reikšmę turi tik tie teismo procesiniame sprendime dėl proceso atnaujinimo nurodyti motyvai, kurie atitinka tame procesiniame sprendime nurodytus proceso atnaujinimo teisinius pagrindus. Kasacinis teismas darė išvadą, kad teismo nutarties, kuria atnaujintas procesas, motyvas, neva Ginčo nutartyje, kuria atmestas ieškinys, kasacinis teismas rėmėsi faktinėmis aplinkybėmis, kurios nebuvo nustatytos nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme, yra iš esmės nepagrįstas, nes nutarties motyvuojamojoje dalyje apskritai nenurodyta jokių konkrečių faktinių aplinkybių, kuriomis rėmėsi kasacinis teismas, nors jos nebuvo nustatytos nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose. Iš esmės vienintelis teismo nutarties atnaujinti procesą motyvas yra grindžiamas iš Ginčo nutarties kasacinio teismo išvada, kad žemės sklypas nuo jo suteikimo nebuvo naudojamas pagal paskirtį 23 metus. Kasacinio teismo vertinimu, šis teismo nutarties atnaujinti procesą motyvas nesudaro pagrindo konstatuoti naujai paaiškėjusių aplinkybių CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto prasme. Kasacinis teismas nurodė, kad aptariama Ginčo nutarties kasacinio teismo išvada konstatuojamas ne tiesiog sklypo nenaudojimas (tai būtų faktinė aplinkybė), o sklypo nenaudojimas pagal paskirtį, t. y. ja įvertinama, ar sklypo naudotojos (nuomininkės) veiksmai atitiko nuomos sutartyje nurodytą sklypo naudojimo paskirtį. Taigi, kasacinis teismas, konstatuodamas, kad žemės sklypas nuo jo suteikimo nebuvo naudojamas pagal paskirtį 23 metus, iš esmės pateikė byloje nustatytų faktinių veiksmų teisinį įvertinimą (kvalifikaciją) nuomos sutarties kontekste, o ne savarankiškai nustatė faktinę aplinkybę.

Kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria atnaujintas procesas, ir atnaujintą bylą nagrinėjusių pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus bei priėmė sprendimą, kuriuo atmetė prašymą dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 9 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-133-219/2018 panaikinimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-153-969/2020

Dėl tinkamo informavimo apie teismo procesą sprendžiant dėl teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo pagal dvišalę tarptautinę sutartį

Pareiškėja kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą, prašydama pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Baltarusijos Respublikos Gardino miesto Oktiabrsko rajono teismo sprendimą civilinėje byloje dėl piniginių sumų išieškojimo iš skolininko. Pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismas paliko nepakeistą. Lietuvos apeliacinis teismas tenkino pareiškėjos prašymą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos 1992 m. spalio 20 d. sutartyje „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“ (toliau – Dvišalė tarptautinė sutartis) yra reglamentuoti procesinių dokumentų įteikimo būdai iš vienos susitariančiosios valstybės į kitą, tačiau nėra reglamentuoti klausimai dėl procesinių dokumentų įteikimo tais atvejais, kai jie yra įteikiami atitinkamos susitariančiosios valstybės viduje. Todėl tais atvejais, kai procesiniai dokumentai įteikiami susitariančiosios valstybės viduje, Dvišalės tarptautinės sutarties 55 straipsnio 2 punkte, 59 straipsnio 2 punkte minimas asmens informavimas apie teismo procesą šaukimu turi būti suprantamas kaip informavimas, vykdomas pagal valstybės, dėl kurios teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti kreipiamasi, vidaus teisę, o nagrinėjamu atveju tai reiškia, kad suinteresuotas asmuo apie pradėtą prieš jį bylą turėjo būti informuojamas (šaukimas jam įteikiamas ar kitaip informuojama) pagal Baltarusijos Respublikos vidaus teisę. Tačiau sprendžiant, ar asmuo buvo tinkamai informuotas apie prieš jį pradėtą procesą

civilinėje byloje pagal prašančiosios šalies teisę, būtina atkreipti dėmesį į kelis aspektus. Pirma, turi būti patikrinama, ar toks informavimas atitinka Lietuvos Respublikos pagrindinius įstatymų principus (Dvišalės tarptautinės sutarties 19 straipsnis). Antra, Lietuvos Respublika yra Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) dalyvė, todėl Lietuvos Respublikos teismai, spręsdami dėl kitoje valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, turi ne tik vadovautis Dvišale tarptautine sutartimi, bet ir privalo įvertinti, ar toks įteikimas atitinka Konvencijos 6 straipsnio nuostatas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktiką, aiškinant šią nuostatą, neatsižvelgiant į tai, ar prašymą pateikusi šalis yra Konvencijos dalyvė. Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, jog tinkamas Konvencijos įgyvendinimas ar Lietuvos Respublikos pagrindiniai įstatymų principai yra Lietuvos Respublikos viešosios tvarkos turinio elementai, išaiškino, jog teismas, spręsdamas dėl kitoje valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti, privalo šiuos aptartus aspektus patikrinti *ex officio* (pagal pareigas).

Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad Baltarusijos Respublikos Gardino miesto Oktiabrsko rajono teismas skolininkui apie civilinės bylos nagrinėjimą pranešė pagal Baltarusijos Respublikos CPK 148 straipsnį, pagal kurį, jeigu nežinoma faktinė atsakovo buvimo vieta, teismas pradeda bylos nagrinėjimą, gavęs teismo šaukimą ar pranešimą su žyma, kuri patvirtina, kad juos gavo organizacija, atliekanti gyvenamųjų namų fondo eksploatavimą ir (ar) teikianti gyvenamųjų namų komunalines paslaugas, vietinės valdžios ar savivaldybės institucija paskutinėje atsakovo gyvenamojoje vietoje. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šaukimo, skirto suinteresuotam asmeniui, įteikimas Gyvenamųjų namų eksploataavimo tarnybai, neturint duomenų, kad ši tarnyba šaukimą įteikė suinteresuotam asmeniui, savaime negali būti prilyginamas realiam suinteresuoto asmens informavimui apie teismo procesą. Tokiomis aplinkybėmis informavimas apie teismo procesą turėtų būti prilyginamas formaliajam įteikimui, o tai praktiškai savo pobūdžiu yra lygiavertiška viešam įteikimui. Atsižvelgdamas į EŽTT pateiktus išaiškinimus, kasacinis teismas darė išvadą, kad situacija dėl šaukimo, skirto suinteresuotam asmeniui, įteikimo Gyvenamųjų namų eksploataavimo tarnybai, tačiau nesant duomenų, jog ši tarnyba šaukimą įteikė suinteresuotam asmeniui, turėtų būti prilyginama Dvišalės tarptautinės sutarties 59 straipsnio 2 punkte įtvirtintam teismo sprendimo nepripažinimo pagrindui, kai atsakovas nedalyvavo procese dėl to, kad šaukimas jam buvo įteiktas tik viešai paskelbiant. Taigi Lietuvos apeliacinis teismas šiuo atveju turėtų įvertinti, ar pareiškėja pateikė įrodymus, jog bandė suinteresuotą asmenį apie teismo procesą informuoti asmeniškai ar kitokiu būdu jo deklaruotoje gyvenamojoje vietoje kitiems kartu gyvenantiems šeimos nariams, kad suinteresuotas asmuo turėtų galimybę veiksmingai apginti savo teises Baltarusijos Respublikos teismuose peržiūrint bylą iš naujo ir užtikrinant asmenų rungimąsi procese pagal vidaus teisę. Tik toks aptartas suinteresuoto asmens informavimas apie prieš jį pradėtą civilinę bylą atitiktų Konvencijos 6 straipsnio keliamus imperatyvus dėl teisingo bylos nagrinėjimo garantijų užtikrinimo. Tokių įrodymų nebuvimas sudarytų pagrindą nebendradarbiauti pagal Dvišalės tarptautinės sutarties 19 straipsnį.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino Lietuvos apeliacinio teismo nutartį ir bylą grąžino šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249-611/2020

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt